

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

д.е.н., професор Махмудов Х. З.

19 грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Інвестиційне забезпечення бізнес-проекту розвитку
суб'єктів підприємницької діяльності»**

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Бондаренко Ярослав Ігорович

Керівник кваліфікаційної роботи,
к. е. н., доцент

Алла СВІТЛИЧНА

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1. Особливості фермерського господарства як суб'єкту інвестиційної діяльності	9
1.2. Основи інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єкту підприємницької діяльності	17
.....	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС- ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	25
.....	
2.1. Організаційно-економічна характеристика фермерського господарства	25
.....	
2.2. Особливості інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку фермерського господарства	32
.....	
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	41
3.1. Інвестиційне забезпечення ресурсозберігаючих проектів господарства	41
.....	
3.2. Інвестиційна підтримка інноваційних проектів фермерського господарства	47
.....	
ВИСНОВКИ	55

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	64

ВСТУП

Актуальність теми. Результативність і ефективність інвестиційної діяльності у цілому залежить від окремих інвестиційних проєктів. Результативність інвестиційного проєкту залежить від якості управління ним, у першу чергу від своєчасності та оптимальності фінансування кожного етапу. Багато підприємців-інвесторів активно долучаються до підтримки Збройних Сил України і внутрішньо переміщених осіб. Бюджети громад не завжди дозволяють забезпечувати достатніми ресурсами усі соціальні потреби. Отже, до реалізації соціально-економічних проєктів важливо залучати інвестиційних партнерів – бізнесові й фінансові організації, що і визначає актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблем фінансування інвестиційних проєктів піднімали багато фахівців, зокрема Бакаєв Л. О., Безп'ята І. В., Вітлінський В. В., Макаренко В. О., Герасименко О. В., Карпінський Б. А., Карпов В. А., Стефанович Є. А., Федоренко В. Г., Щукін Б. М. та ін. Незважаючи на всебічність досліджень в галузі інвестиційного забезпечення бізнес-проєкту розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, усе ще існує необхідність детальнішого вивчення питань економічної ефективності реалізації бізнес-проєктів фермерського господарства.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету на 2022-2026 рр. за темою: «Розвиток підприємництва: управлінські, економічні, інноваційні та інвестиційні аспекти» (Державний реєстраційний номер: 0121U114522 від 21.12.2021 р.).

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження інвестиційного забезпечення бізнес-проєкту розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Для досягнення поставленої мети були окреслені такі завдання:

- дослідити теоретичні основи інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єкту підприємницької діяльності;
- провести аналіз інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку Фермерського господарства;
- проаналізувати шляхи удосконалення інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку Фермерського господарства.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є забезпечення інвестиціями як чинник розвитку підприємницької діяльності.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використали загальнонаукові методи дослідження: спостереження, вимірювання, експеримент, порівняння, узагальнення, формалізація, аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування, аналогія та ранжування.

Інформаційну базу. Основою дослідження послужили роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, дані статистичної звітності по Україні, матеріали фахових статей, наукових конференцій і досліджень та інтернет-ресурси із окресленої тематики.

Наукова новизна одержаних результатів. Певні положення та висновки кваліфікаційної роботи містять наукову і практичну цінність. Зокрема:

набуло подальшого розвитку:

пропозиції щодо побудови біогазової установки, що дозволить переробляти різні види органічної сировини в енергію у біогаз та високоефективні органічні добрива, при цьому буде розв'язана низка екологічних проблем (забруднення водоймищ, ерозія ґрунтів, викиди в атмосферу вуглекислого газу, тощо).

Апробація результатів дослідження. Головні результати досліджень, згідно теми, роботи оприлюдненні у формі доповідей за результатами

матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку» на тему: «Окремі аспекти створення фермерського господарства в умовах воєнного стану» (9 грудня 2022 р.), матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» на тему «Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства» (23-24 вересня 2022 р.) та опублікована фахова стаття в журналі «Цифрова економіка та економічна безпека» на тему «Основи інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єктів підприємницької діяльності» (додаток А).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 57 сторінках друкованого тексту, робота містить 20 таблиць, 2 рисунки, 4 додатки, список використаних джерел складає 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Особливості фермерського господарства як суб'єкту інвестиційної діяльності

Фермерське господарство – це передова форма господарювання на селі. Однією із найпоширеніших форм підприємництва у аграрному секторі є фермерські господарства, їх питома вага в структурі суб'єктів господарювання агропромислового комплексу становить 67 % [54].

Згідно ст. 1 Закону України № 973 від 19.06.2003 «Про фермерське господарство» фермерське господарство – це форма підприємницької діяльності громадян, що виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, переробляти її та реалізувати із метою отримання прибутку на земельних ділянках, надавати їм у власність чи користування, в тому числі у оренду, для ведення фермерського господарства, особистого селянського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, згідно закону. Фермерське господарство може створити один громадянин України чи кілька громадян України, що є родичами чи членами сім'ї [36].

Фермерське господарство має бути зареєстровано державним реєстратором як юридична особа чи фізична особа-підприємець. Підприємство діє на основі установчого документа:

для юридичної особи – статуту,

для господарства без статусу юридичної особи – декларації (договору) про створення фермерського господарства.

В установчому документі має бути зазначено:

найменування господарства,

його місцезнаходження, предмет і мета діяльності, адреса, порядок формування майна (складеного капіталу), органи управління, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу в господарство і вихід із нього й інші положення, які не суперечать законодавчим актам України.

Фермерське господарство, що зареєстровано як юридичну особу, має статус сімейного фермерського господарства, якщо у його підприємницькій діяльності використовують працю членів даного господарства, якими є лише члени однієї сім'ї згідно до ст. 3 Сімейного кодексу України [42].

Без статусу юридичної особи фермерське господарство організовується на основі діяльності фізичної особи-підприємця та має статус сімейного фермерського господарства, якщо використовується праця членів даного господарства, якими є виключно фізична особа-підприємець та члени його сім'ї відповідно згідно ст. 3 Сімейного кодексу України [42]. Особливості створення і діяльності сімейного фермерського господарства без набуття статусу юридичної особи регулюють положення ст. 1-8 даного Закону.

Право зареєструвати фермерське господарство має кожен дієздатний громадянин України, що досяг 18-річного віку і виявив бажання створити фермерське господарство.

Головою сімейного фермерського господарства може стати лише член даної сім'ї. Членами фермерського господарства може бути: подружжя, їх діти, що досягли 14-річного віку, батьки, інші члени сім'ї, родичі, що об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства і дотримуються та визнають положення установчого документа фермерського господарства. Не можуть бути членами фермерського господарства особи, що працюють в ньому за трудовим договором (контрактом).

Порядок виділення земель для ведення фермерського господарства визначено Земельним кодексом України [20] і Законом України «Про фермерське господарство» [54].

Відповідно ст. 121 Земельного кодексу України громадяни України користаються правом на безоплатне передання їм земельних ділянок з земель державної чи комунальної власності з метою ведення фермерського господарства в розмірі земельної частки або паю, виокремленої для членів сільськогосподарських підприємств, що розташовані на території селищної, сільської, міської ради, де розташовано фермерське господарство.

Якщо на території селищної, сільської, міської ради знаходиться кілька сільськогосподарських підприємств, розмір земельної частки або паю визначають середнім по даних підприємствах. Якщо немає сільськогосподарських підприємств на території даної ради розмір паю визначають середнім по району.

Згідно ст. 7 Закону України «Про фермерське господарство» для отримання чи придбання в власність чи у оренду земельної ділянки державної чи комунальної власності із метою ведення фермерського господарства особи звертаються до відповідних органів виконавчої влади, повноваження яких встановлено ст. 122 Земельного кодексу України [20].

У заяві вказують:

кількість членів фермерського господарства і наявність в них прав на безкоштовне отримання земельних ділянок в власність,
бажаний розмір та місце розташування ділянки,
обґрунтування розмірів земельної ділянки із врахуванням перспектив діяльності фермерського господарства.

До заяви додаються документи, які підтверджують досвід роботи у сільському господарстві чи наявність освіти, отриманої у аграрному навчальному закладі.

Як юридична особа або фізична особа-підприємець фермерське господарство підлягає державній реєстрації згідно до Закону України від 19.06.2003 № 973 «Про фермерське господарство» [36]. Для здійснення державної реєстрації фермерського господарства засновник чи уповноважена його особа має особисто подати державному реєстратору наступні

документи:

документ, який підтверджує право власності чи право користування на земельну ділянку; заповнену реєстраційну картку щодо проведення державної реєстрації юридичної особи;

примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію, ксерокопію) рішення засновників чи уповноваженого ними органу щодо створення юридичної особи в випадках, передбачених законом;

два примірники установчих документів (в разі подання електронних документів – один) [54].

Основою довгострокового розвитку підприємців є інвестування у конкретну справу – бізнес. Процес інвестування можемо уявити в вигляді послідовності витрат, які здійснюються в різні періоди часу, результат яких – надходження прибутків в різні періоди часу [27, с. 23].

Відповідно до визначення законодавством України, інвестиції – це цільові банківські вклади, кошти, паї, акції й інші цінні папери, машини, устаткування, технології, кредити, будь-яке інше майно чи майнові права, вкладені у об'єкти підприємницької діяльності із метою отримання прибутку і досягнення позитивного соціального ефекту, інтелектуальні цінності.

Сьогодні в світі немає єдиної нижньої межі розміру малих підприємств, та постійно здійснюються спроби встановити прийнятний верхній рівень. При цьому фінансисти радять орієнтуватися на розміри основних фондів в їх чистому вигляді чи із доданою вартістю; аудитори зазначають на загальну кількість працюючих; фахівці із збуту й маркетингу підкреслюють значимість обсягу продаж і кількості клієнтів.

Результативність здійснення інвестиції можна виміряти в вигляді кількісного ефекту (визначеного обсягу матеріальних цінностей, грошового прибутку) чи якісного ефекту (добродійність, підвищення репутації фірми, спонсорство тощо).

Теорія інвестицій, яка традиційно аналізується у західній економічній науці, складається із мікро- та макроекономічної теорії інвестицій. Теорія

мікроекономічна ставить у основу процес прийняття інвестиційних рішень на рівнях підприємства. Основоположником макроекономічної теорії є Д. Кейнс, що розглянув проблему інвестування із позицій всього господарства у цілому, приділив основну увагу державній інвестиційній політиці.

Методологія мікроекономічної теорії інвестування є предметом проектного аналізу. На рівні підприємства витрати, відносять до інвестиційних, якщо у результаті їх використання:

- змінюється склад, структура та обсяг активів підприємства;
- від них віддача очікується протягом тривалого періоду часу;
- залучаються, за часту, значні кошти.

Для здійснення інвестицій необхідні такі головні умови:

- ресурси для її здійснення;
- сприятливі зовнішні умови;
- вольові рішення учасників проєктів.

Ефективність інвестиційного проєкту багато у чому залежить від зовнішніх чинників, зокрема: стану кредитно-фінансової сфери, державного регулювання економіки, рівня конкуренції на ринку, економічної кон'юнктури. Частина із цих чинників підлягає аналізу під час прийняття інвестиційних рішень, частина із них є не прогнозованою.

Центральною ланкою здійснення будь-якої інвестиції є прийняття рішення щодо її здійснення. Для ухвалення рішень про довгострокове вкладення капіталу потрібно мати інформацію, яка підтверджує основні правила проєкту:

- вкладені кошти мають бути повністю відшкодовані;
- прибуток, що отримано від даної операції, має бути достатнім щоб компенсувати тимчасову відмову від використання грошей, а також ризик, який виникає унаслідок непевності в кінцевому результаті.

Оскільки реалізація інвестицій пов'язана із довгостроковим періодом їх здійснення та достатньо складним алгоритмом рішення, то і реалізація багатьох інвестиційних проєктів ґрунтується на методиці довгострокового

плану. В свою чергу довгострокове планування інвестиційних проєктів ґрунтується на таких фундаментальних теоріях:

- інвестиційному менеджменті;
- інвестиційному проектуванні;
- теорії фінансових обчислень;
- оцінці інвестиційних проєктів;
- теорії управління;
- фінансовому та економічному аналізу;
- теорії ризиків.

Сільськогосподарські товаровиробники України часто дбають про забезпечення власної діяльності земельними ресурсами в розмірі не більше 100 га на одну особу. Для створення фермерського господарства із трьох осіб потрібно знайти кошти приблизно на 300 га. При мінімальній вартості в 1000 \$ за 1 га ці кошти складатимуть більше 300 тис. \$ [30].

У зв'язку із масштабними руйнуваннями сільськогосподарської інфраструктури, мінуванням сільськогосподарських полів й зниженням обсягів виробництва, провідні спеціалісти стверджують, що даній ключовій галузі не загрожує втрата статусу житниці Європи і світу. Але вітчизняний агропромисловий комплекс перегляне спеціалізацію вирощування культур, агрохолдинги будуть зникати, а донори допомагатимуть переважно малим підприємствам.

Потенційна пряма шкода, за попередніми оцінками науковців, якої було завдано вітчизняним сільськогосподарським підприємствам та їх активам внаслідок повномасштабної агресії російської федерації проти України, складає більше 6 млрд \$. Додаткові економічні втрати галузі у період війни вже у 2022 р. очікуються в розмірі близько 22 млрд \$, а зниження прибутків сільського господарства і суміжних секторів – від 10 до 30 %. Згідно підсумків 2021 р., частина агропромислового комплексу складала 10,6 % національного ВВП. Але оцінку наслідків бойових дій у аграрній галузі ускладнює нестача аналогії, коли б у війну було б залучено країну із

настільки масштабним та важливим для світових ринків сільськогосподарським сектором, як Україна. Аграрні підприємства України почали отримувати донорську допомогу. Міжнародні донори й інші організації надають допомогу із розмінування сільгоспугідь. Вони прагнуть забезпечити ефект win-win – це така форма співпраці, коли обидві сторони у роботі залишаються задоволеними. До своїх програм залучають постачальників матеріальних ресурсів, підтримують обидві сторони.

Цільовою аудиторією міжнародних донорських організацій є сільські домогосподарства і фермери, яких справедливо вважають чинниками боротьби із безробіттям і запорукою інклюзивного економічного зростання в сільській місцевості. Сектор дрібних фермерських господарств – це вирішальне значення для місцевої зайнятості та основний постачальник продуктів локального рівня [54].

У квітні 2022 р. український уряд направив до ЄС докладну інформацію, що потрібно сільськогосподарському сектору для відновлення. Координувати очікувану допомогу повинна Єврокомісія.

Найбільш сподівані витрати міжнародних донорів передбачають фінансування програм із розмінування території. Згідно оцінок Української асоціації саперів, зараз близько 83 тис км² забруднені різними типами вибухових предметів. Наприклад, згідно даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), вартість розмінування у Хорватії становила близько 1,25 євро за 1 км², витрати на знищення однієї складованої протипіхотної міни складають 0,56 євро. Із огляду на дані витрати вартість заходів із розмінування лише вказаної площі в Україні перевищує 10 млрд \$ [1].

Значну частину міжнародної допомоги залучив Євросоюз. Зокрема, з 1 вересня у Державному аграрному реєстрі розпочали приймати заявку в межах нової Програми допомоги малим агровиробникам. Передбачається, що загальна сума фінансування становитиме понад 1,5 млрд грн, що фінансується із бюджетної підтримки ЄС. Безповоротну допомогу зможуть отримати аграрії, що обробляють від 1 до 300 га сільськогосподарських угідь чи

утримують від 3 до 600 корів. Але й земельні ділянки, й корови повинні бути зареєстровані, так як це ключова умова отримання допомоги. Таку підтримку можуть отримати і особисті селянські господарства.

Значну роль відіграє ФАО. Після початку війни вони розробили план швидкого реагування та планують спрямувати 115,4 млрд \$ на підтримку більше 1 мільйона жителів сільської місцевості на основі надання сільськогосподарської допомоги та гарантування продовольчої безпеки тим, хто найбільше постраждав внаслідок війни. В межах цієї програми ФАО уже надала допомогу для 80 тис. осіб в 13 областях України та продовжує надавати багатocільові грошові виплати для покриття основних потреб більше 5 тис. сімей в найбільш постраждалих регіонах сходу та півдня України [41].

Повномасштабна війна стала новим та визначальним чинником впливу на рівень ділової активності та інвестиційного клімату України. Відсоток CEO, що вважають його вкрай несприятливим, збільшився в десять разів – з 5 до 53 % за останнє півріччя. Ще 34 % вважають його скоріше несприятливим. Найбільшу кількість позитивних оцінок ділового середовища отримали від представників юридичного і консультативного бізнесу та підприємств FMCG сфери (товарів широкого споживання) [24].

Воєнна агресія проти України очолила перелік чинників, які негативно вплинули на інвестиційний клімат, корупція опинилася на другому місці опинилась, на третьому виявилася слаба судова система. Представники бізнесу також відмітили проблеми тіньової економіки, трудової міграції, пошкодженого майна, валютних обмежень, неефективної системи оподаткування, цін на енергоносії, частих змін в законодавстві, незрозумілої процедури мобілізації. До позитивних змін бізнес-лідери віднесли надання Україні статусу кандидата на вступ в Євросоюз, скасування мит й квот на український експорт і «транспортний безвіз» з ЄС. Оцінка динаміки за півріччя інвестклімату відчутно погіршилася. 79% інвесторів спостерігають негативну динаміку, а 17 % вважають – діловий клімат не зазнав суттєвих змін. Але прогнози на наступні шість місяців позитивні. 38 % очікують подальшого ускладнення ситуації, 36 % вважають, що інвестиційний клімат

не пережитиме суттєвих змін, 26 % передбачають його покращення.

1.2. Основи інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єкту підприємницької діяльності

Незважаючи на частоту вживання у науково-практичному обігу терміну «інвестиційний проект», підходи до його визначення є неоднозначними, крім того, в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [34] тлумачення даного терміну не наводиться. Основні підходи щодо визначення сутності поняття «інвестиційний проект» наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Тлумачення сутності поняття «інвестиційний проект»

Автор	Тлумачення
Вікіпедія [25]	Сукупність поєднаних у одне ціле намірів та практичних дій із метою здійснення інвестиційних вкладень, із метою забезпечення визначених конкретних економічних, фінансових, виробничих та соціальних заходів із метою отримання прибутку
В. Федоренко [51]	Викладення цілей і особливостей конкретного інвестування та обґрунтування їх доцільності
В. Вітлінський, В. Макаренко [12, с. 63]	План або програма заходів, що пов'язані зі здійсненням капітальних вкладень з метою наступного повернення коштів та отримання прибутку
В. Онищенко [10]	Комплексний план заходів, що направлені на створення нового чи модернізацію діючого виробництва товарів та послуг із метою досягнення стратегічних цілей підприємства, отримання економічного та соціального ефекту
Б. Карпінський, О. Герасименко [14, с. 52]	Документ, що містить необхідні розрахунки і обґрунтування, які підтверджують доцільність здійснення інвестиційної діяльності із метою запровадження досягнень науково-технічного прогресу в виробничу та соціальну сфери
Б. Щукін [57, с. 5]	Згідно із першим аспектом інвестиційний проект – це спеціальна підготовлена документація із максимально повним описом та обґрунтуванням усіх особливостей майбутнього інвестування. Другий аспект інвестиційного проекту – це комплекс заходів, що здійснює інвестор із метою реалізації власного плану нарощування капіталу
В. Гриньова [22, с. 49]	Основний документ, який визначає необхідність здійснення реального інвестування, в якому у загальноприйнятій послідовності його розділів подають основні характеристики проектів і фінансові показники, пов'язані із його реалізацією

Інвестиційний проект можемо охарактеризувати як план, замисел, програму дій, конкретне завдання, але в будь-якому випадку він орієнтований на майбутні результати. Із підходів, що наведено в табл. 1.1

можна зробити висновок, досить часто під інвестиційним проектом розуміють щось масштабніше, ніж лише проект як замисел. Отже, сутність інвестиційного проекту – це комплекс заходів, які в сукупності складають життєвий цикл, кінцева точка якого – реалізація початкового задуму інвесторів [44, с. 8].

З питанням реалізації інвестиційного проекту пов'язано проблему щодо класифікації джерел фінансування інвестиційного проекту. Отже, в теорії і практиці інвестування наявні різноманітні й суперечливі погляди (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Джерела фінансування інвестиційних проектів

Автор	Класифікація
В. Федоренко [51, с. 24]	Повне самофінансування (амортизаційний фонд, прибуток,), кошти із бюджету, кошти дрібних інвесторів (акціонерів), оренда майна і змішане фінансування, позики
І. Бланк [6, с. 142-145]	Внутрішні джерела створення власних інвестиційних ресурсів підприємства, зовнішні джерела створення власних інвестиційних ресурсів підприємства і джерела формування позикових ресурсів підприємств
В. Папп [33, с. 249]	На першому етапі поділяють на державні джерела і ресурси підприємства, на другому етапі у кожній групі відокремлюють власні джерела і запозичені джерела
Закон України «Про інвестиційну діяльність» [34]	1) власні фінансові ресурси інвесторів (амортизаційні відрахування, прибуток, відшкодування збитків від стихійного лиха, аварій, грошові нагромадження та заощадження громадян й юридичних осіб); 2) позичкові фінансові кошти інвесторів (банківські й бюджетні кредити, облігаційні позики); 3) залучені фінансові кошти інвесторів (одержані від продаж акцій, кошти, пайові й інші внески громадян та юридичних осіб); 4) бюджетні інвестиційні асигнування; 5) безоплатні та благодійні внески, підприємств та громадян, пожертвування організацій
М. Туріянська [45]	Залучені, власні, позикові

Кожен із наведених підходів щодо класифікацій джерел фінансування інвестиційних проектів не позбавлено недоліків. Так, в класифікації, що наведено В. Федоренком, наявне таке джерело, як амортизаційний фонд, що на вітчизняних підприємствах не створюють, кошти інвесторів ототожнюються із акціонуванням та відсутні такі джерела фінансування

інвестицій, як іноземні інвестиції, гранти тощо. Амортизацію підприємства отримують на поточний рахунок в складі виручки, дані суми можуть бути невеликі та досить часто розпорошені в часі. Фінансування інвестиційних проектів вимагає вкладання конкретної суми коштів в визначений момент часу, отже амортизація може бути не тільки додатковим джерелом співфінансування на певних стадіях життєвого циклу інвестиційних проектів.

В. Папп, М. Туріяньська використовують традиційні підходи поділу джерел фінансування на залучені, власні й позичені. Але у ринкових умовах чітко провести межу між власними та залученими джерелами формування фінансових ресурсів достатньо складно. Про власні фінансові ресурси у чистому вигляді можемо вести мову лише відносно одноосібного приватного підприємства, в даному випадку директор та власник співпадають, відповідно підприємство засновувало кошти однієї особи та вона і є власником заробленого прибутку. Коли мова йде про підприємства інших форм власності, коректніше здійснювати розподіл джерел фінансування на залучені й запозичені, так як і капітал, за рахунок якого створювали підприємство і отриманий прибуток – це власність засновників. Прибуток може бути використано для фінансування інвестиційних проектів лише в тому випадку, коли власник відмовляється від одержання своєї частки прибутку [33].

Використання позикових джерел щодо створення фінансових ресурсів також ускладнене, але динаміка довгострокового кредитування України залишається невтішною. Це пов'язано із дефіцитністю ресурсної бази банківських установ, та із високими відсотковими ставками по кредитах з низьким рівнем кредитоспроможності позичальників. Банки також не є зацікавленими в наданні інвестиційних кредитів – високий рівень ризику по них, порівняно з стандартними, нічим не компенсуються. Залучення позикових коштів за допомогою механізму облігаційних позик погіршується обмеженням кола платоспроможних покупців, що потенційно могли би зацікавитися даних способом вкладання грошей.

Враховуючи особливості розбіжних підходів щодо класифікації джерел

фінансування інвестиційних процесів, допускаємо за необхідне розробити розгорнуту їх класифікацію з характеристикою недоліків, переваг та потенційних ризиків (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація джерел фінансування інвестиційних проектів

Джерело	Переваги	Недоліки
Внутрішні джерела фінансування		
Чистий прибуток	Високий ступінь моніторингу, простота залучення, можливість не розкривати комерційну інформацію	Відсутність зовнішнього контролю, заморожування коштів, обмеження обсягів залучення
Здійснені раніше довготермінові фінансові вкладення, термін яких минає у поточному періоді	Високий ступінь моніторингу, простота залучення, відсутні додаткові витрати по оформленню, можливість не розкривати комерційну інформацію	Відсутність контролю зовнішнього, заморожування коштів
Зовнішні джерела фінансування		
Форфейтинг, довготермінові кредити банків,	Суворий зовнішній контроль, можливість великого обсягу залучення	Додаткові витрати щодо оформлення (страхування, оцінка, застава, поручительство), складність та тривалість залучення, боргова залежність, необхідність розкриття комерційної інформації
Інвестиційний лізинг	Одержання засобів виробництва одразу, можливість гнучкого врахування інтересів партнерів, скорочення тривалості інвестиційного циклу, оптимізація податкових платежів	Відсутність досвіду у організації лізингової діяльності, завищене оподаткування імпорту обладнання, слаба нормативно-правова база
Кошти фізичних осіб	Можливість залучення кількох інвесторів. Це дозволяє збільшити обсяг залучених ресурсів та зберегти контроль над підприємством	Обмежене коло інвестиційних проектів (зокрема житлове будівництво), недосконалий правовий механізм регулювання даного процесу, обмеженість ресурсів фізичних осіб
Іноземні інвестиції	Мінімальні фінансові витрати на оформлення, відносна простота залучення	Обмеженість обсягу, вкладання в галузі із високою оборотністю капіталу, складність залучення у країни із дефіцитом внутрішніх джерел фінансування
Змішані джерела фінансування		
Класичне змішане фінансування	Можливість диверсифікації джерел фінансування	Додаткові витрати щодо залучення ресурсів із різних джерел
Венчурне	Безоплатність, можливість	Нестача венчурних інвесторів

фінансування	диверсифікації джерел фінансування	
--------------	------------------------------------	--

Дуже часто до джерел фінансування інвестиційних проєктів відносять суми страхових відшкодувань збитків від втраченого майна [45, с. 6]. Даний підхід не можемо вважати коректним, так як страхова сума є відшкодуванням коштів, й навіть якщо вона перебільшує розмір збитків, то дана різниця потрапить до прибутку підприємства, що й характеризує недоцільність виокремлення страхового відшкодування у окреме джерело фінансування інвестиційних проєктів.

В цілому в ринкових умовах господарювання із правової й економічної точок зору спірним є розмежування залучених та власних ресурсів, поширеним є використання змішаного фінансування. Отже, доцільно усі джерела фінансування інвестиційних проєктів розділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх віднесемо ті, що генеруються у межах підприємства, а до зовнішніх – такі, що генеруються поза його межами. Фінансування інвестиційних проєктів підприємствами вітчизняними найчастіше відбувається на основі внутрішніх джерел, зокрема прибутку [16].

Фінансування інвестиційних проєктів в основному за рахунок внутрішніх джерел може негативно позначатися на стані основного капіталу, що зношений більш як наполовину через обмеженість його обсягів. Проблеми вітчизняного фінансування інвестиційних проєктів полягають в його прив'язці до єдиного джерела, зокрема в Україні необхідно обов'язково створити передумови щодо розширення можливостей для залучення зовнішніх джерел фінансування інвестиційних проєктів.

Вагоме значення для активізації інвестиційної діяльності України має участь держави в фінансуванні інвестиційних проєктів. На сьогоднішній день частка бюджетного фінансування не велика, що зумовлено дефіцитом фінансових ресурсів, але дана ситуація негативно відображається, в першу чергу, на розвиток наукової й інноваційної діяльності. Інвестиційна діяльність держави виступає певним каталізатором, що сприяє притоку

інвестиційних коштів із інших джерел, зокрема, стимулюючи розвиток економіки. Згідно зарубіжного досвіду, фінансування за рахунок бюджетів було ключовим чинником структурних перетворень економіки Китаю, США, Індії, але у економічно розвинених європейських країнах бюджетні кошти залишилися одними із найвагоміших важелів структурних змін у економіці. Важливу роль відіграє залучення іноземних інвестицій. Але практика засвідчила – іноземний інвестор не зацікавлений в фінансуванні високотехнологічних проєктів, так як це означає вирощування конкурента самому собі. При залученні іноземних інвестицій важливе значення має не лише кількість, але й якість, так як іноземні інвестори схильні до інвестування в ті галузі, що дозволяють швидко повернути капітал із прибутком (сфера розваг, роздрібна торгівля, ресторанний бізнес). Іноземні інвестори добре вкладають кошти в ті проєкти, що дозволяють їм отримати доступ до дешевої робочої сили, до сировинних ресурсів, нових ринків збуту, пролонгувати життєвий цикл власної продукції (що може бути уже застаріла).

Усе це може створити передумови щодо зниження рівня економічної безпеки держави, отже наряд чи іноземні інвестиції в найближчий час можуть стати вагомим чинником фінансування інвестиційних проєктів. Згідно зарубіжного досвіду, протягом останніх 50-ти років в економічно розвинених країнах значну роль відігравало змішане фінансування інвестиційних проєктів. Способи змішаного фінансування можуть включати як класичне поєднання кількох джерел розробки інвестиційних ресурсів, й застосування податкових пільг інвестиційного характеру і венчурне фінансування.

Змішаний характер інвестиційних податкових пільг базується на тому, що з одного боку, підприємства використовують свій власний прибуток як внутрішні джерела фінансування, а із іншого – сума одержаних податкових пільг є несплаченим податком, отже її можна розглядати як субсидію підприємствам із бюджету.

Важливе значення для фінансування інвестиційних проєктів, зокрема високотехнологічних, має венчурне фінансування. В Україні створено близько 50 венчурних фондів [48], але не всі вони мають ознаки класичних венчурних фондів. Мета створення венчурних фондів на Заході – фінансування ризикових інвестиційних проєктів із використанням податкових переваг. Українці ж венчурне фінансування дуже часто використовують для фінансування традиційних процесів. Одна із головних проблем вітчизняного венчурного фінансування – відсутність можливостей в формуванні достатніх обсягів фінансових ресурсів. Згідно статистики, у США це досягається за допомогою пенсійних фондів, які отримали в 1979 р. право вкладати дуже обмежені частини своїх коштів в інвестиційні проєкти із підвищеним ступенем ризику. З того часу пенсійні фонди стали найбільш стабільним американським джерелом ризикового капіталу, який забезпечує майже 50 % всіх нових надходжень, чому значною мірою сприяють наявні пільги при оподаткуванні прибутку. Великий розвиток венчурного фінансування в США припадав на період, коли пенсійні фонди почали інвестувати 10 % своїх активів у венчурні фонди [48].

Найбільш характерною особливістю країн Західної Європи у порівнянні зі США – вища питома вага в венчурному бізнесі банківських структур. Зокрема, у Німеччині на частку банків в середині 1990-х р. припадало більше половини усього ризикового капіталу, який працював в країні. Цим частково пояснюють переважну орієнтацію західноєвропейських інвесторів на більш традиційні та менш ризиковані підприємницькі проєкти [48].

За своєю економічною природою венчурний капітал дає можливість покрити розриви між джерелами фінансування інвестиційного проєкту та дешевими джерелами капіталу, що формується на фондовому ринку і у банківському секторі. Щоб покрити даний розрив, венчурний капіталіст повинен забезпечити даний рівень рентабельності інвестиційного проєкту, що був би достатнім для залучення грошей інвесторів. Доцільно зауважити,

що критеріями відбору інвестування коштів венчурного фонду є не тільки сутність проектів та обґрунтованість їх презентації, а ще й репутація й минулі успіхи діяльності підприємства.

Отже, інвестиційне забезпечення бізнесу визначає ефективність діяльності підприємства та можливості його розвитку.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретичних основ інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єкту підприємницької діяльності дав можливість сформулювати наступні висновки:

1. Інвестиційний проект – це сукупність поєднаних в одне ціле намірів і практичних дій щодо здійснення інвестиційних вкладень, забезпечення визначених конкретних фінансових, виробничих, економічних та соціальних заходів із метою отримання прибутку. Замовником інвестиційного проекту є суб'єкт інвестиційної діяльності (фізична особа або юридична), що має фінансові кошти і за вимогою підрядчиків надає поручительство про власну платоспроможність: держава, відомство, міністерство, корпорація, асоціація, об'єднання, підприємство, установа чи приватна особа.

2. Інвестиції бувають зовнішні та внутрішні. Фермерські господарства створюються за рахунок сімейного бюджету. Зовнішні інвестори в більшості випадків вкладають кошти вже на етапах розвитку після повної та якісної процедури due diligence, аналізу впровадження інноваційних технологій в підприємстві.

3. Воєнна агресія проти України очолила перелік чинників, які негативно вплинули на інвестиційний клімат, корупція опинилася на другому місці опинилась, на третьому виявилася слаба судова система. Представники бізнесу також відмітили проблеми тіньової економіки, трудової міграції, пошкодженого майна, валютних обмежень, неефективної системи оподаткування, цін на енергоносії, частих змін в законодавстві, незрозумілої процедури мобілізації. Оцінка динаміки інвестиційного клімату за перше півріччя 2022 р. відчутно погіршилася. 79% інвесторів спостерігають негативну динаміку, а 17 % вважають – діловий клімат не зазнав суттєвих змін. До позитивних змін бізнес-лідери віднесли надання Україні статусу кандидата на вступ в Євросоюз, скасування мит й квот на український експорт і «транспортний безвіз» з ЄС.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика фермерського господарства

У 2013 р. Наталія та Андрій вирішили розпочати новий бізнес на молочній фермі із метою продажу високоякісної молочної продукції. Наталія як керівниця і співзасновниця організувала успішне фермерське господарство та перекваліфікувалася із викладача у фермерку. Тоді у них було двоє маленьких синів, вони не мали досвіду роботи у сільському господарстві та тваринництві, зокрема, але мали достатньо знань у сфері управління бізнесом. Підприємці заснували власну молочну торгову марку «Пані Юпітер». Це одне з найкращих фермерських господарств України.

Згідно з даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, на 06 травня 2022 р. контрагент фермерського господарства зареєстрований 25 грудня 1992 р. Голова – Наталія. Витяг з Єдиного державного реєстру наведено в додатку Б. Згідно із даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань компанія фермерського господарства згадується в 16 судових рішеннях. Установчим документом фермерського господарства як юридичної особи – його статут. Види діяльності:

основний:

01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід.

додаткові:

01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

01.42 Розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів.

01.50 Змішане сільське господарство.

01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві.

01.62 Допоміжна діяльність у тваринництві.

10.11 Виробництво м'яса.

10.51 Перероблення молока, виробництво масла та сиру.

10.91 Виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах.

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин.

46.33 Оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами.

93.29 Організування інших видів відпочинку та розваг.

46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

47.24 Роздрібна торгівля хлібобулочними виробами, борошняними та цукровими кондитерськими виробами в спеціалізованих магазинах.

47.29 Роздрібна торгівля іншими продуктами харчування в спеціалізованих магазинах.

47.81 Роздрібна торгівля з лотків і на ринках харчовими продуктами, напоями та тютюновими виробами.

47.91 Роздрібна торгівля, що здійснюється фірмами поштового замовлення або через мережу інтернет.

55.90 Діяльність інших засобів тимчасового розміщення.

56.10 Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування.

56.29 Постачання інших готових страв.

Мають ліцензію на зберігання пального (лише для потреб власного споживання або промислової переробки).

Статутний капітал Фермерського господарства складає 270000,0 грн. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про фермерське господарство» права на створення фермерського господарства має кожний дієздатний громадянин України, що досяг 18-річного віку й виявив бажання створити фермерське господарство. Відповідно, засновниками господарства можуть бути тільки дієздатні громадяни України. Фермерське господарство на 2022 р. мало

4 засновники (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Засновники фермерського господарства

Ім'я	Місто проживання	Внесок, грн	Питома вага, %
Валерій	м. Харків	27000,0	10,0
Наталія	м. Харків	135000,0	50,0
Ілля	м. Харків	27000,0	10,0
Андрій	м. Харків	81000,0	30,0

Джерело: розраховано автором на основі даних головних спеціалістів

Отже, засновниками фермерського господарства є: Валерій (внесок – 27000 грн), Наталія (внесок – 135000 грн), Ілля (внесок – 27000 грн), Андрій (внесок – 81000 грн). Кінцеві бенефіціарні власники – Наталія та Андрій. Відомості про органи управління: вищий: загальні збори засновників, виконавчий: голова Наталія.

Структура управління фермерського господарства наведена в додатку В. Історія змін реєстраційної інформації наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Історія змін реєстраційної інформації фермерського господарства

Дата	Зміна	Було	Стало
27.07.2016 р.	Змінився керівник	Валерій	Наталія
06.06.2016 р.	Змінилась адреса	вул. Леніна	вул. Шевченка
	Змінився керівник	Андрій	Валерій

Джерело: розраховано автором на основі даних головних спеціалістів

Отже, з 2016 р. головою фермерського господарства є Наталія. Андрій і Наталія керують молочною фермою на 300 голів дійного поголів'я породи «голштин». Фермерське господарство має у власності 81 об'єкт нерухомості та 46 земельних ділянок в оренді. Господарство є партнером Асоціації виробників молока з Харківщини.

Ферма знаходиться приблизно на відстані 64 км від їхнього місця проживання у місті, відповідно вони майже постійно живуть на фермі. У середу і неділю Наталія залишала ферму та поверталася до міста, щоб відвідати своїх синів-студентів й придбати товари для ферми.

На початку 2022 р. подружжя успішно управляло молочно-товарною фермою на 300 голштинів (два корівники, телятник, родильне відділення, доцільно-молочний блок) та цехом по виробництву комбікормів, Школою майстерню кондитерського та крафтового мистецтва, цехом з виробництва молока, молочних продуктів та крафтового сиру, навчальним цехом із випічки, десертів й сирних виробів, фермерським магазином у селі, магазином в міста та інтернет-магазином, що розпочав роботу наприкінці 2021 р. (www.panijupiter.com). Це все невелике крафтове виробництво.

На фермі також утримуються більше 350 телят, телиць і бичків, крім дійного стада. Для годівлі худоби власники фермерського господарства купують зерно, зокрема ячмінь та кукурудзу, в інших фермерів, сіють власні культури, наприклад, близько 100 га багаторічних трав та близько 250 га кукурудзи на силос, вирощують грубих кормів на 350 га, з яких частина земель – орендовані. На фермі працює 42 співробітники, що допомагають у: доїнні, годівлі, моніторингу за здоров'ям корів, підготовці до польових робіт, сироварінні та випічці (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кількість працівників фермерського господарства, 2017-2021 рр.,

тис. грн

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р., %	ФГ конкурент 2021 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2021 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021			
Кількість працівників – всього,	37	38	40	40	42	113,5	45	93,3
в т. ч. головні спеціалісти та керівники	6	6	6	6	6	100,0	7	85,7
робітники	31	32	34	34	36	116,1	38	94,7

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, в зв'язку з розширенням виробництва чисельність працівників збільшилася до 42 осіб, що на 5 осіб або на 13,5 % більше ніж у 2017 р. Керівний склад фермерського господарства в 2021 р. включав 6 осіб, робітників працювало 36 осіб. У головного конкурента чисельність працівників складала 45 осіб, що на 3 особи більше ніж у Фермерського господарства.

Корів працівники доять три рази на день. Основну частину молока, що отримують в господарстві, реалізують на молокопереробні заводи, зокрема «Данон» і ДП «Харківська Дитяча Молочна Кухня» міста. Решту продукції продають в фірмовому магазині «Пані Юпітер» міста та використовують для виготовлення молока та молочних продуктів власного виробництва. Частиною молока вигодовують телят. Фермерське господарство знаходиться на 4 групі оподаткування і є платником ПДВ (номер свідоцтва – 211797120089). Фінансова звітність малого підприємства знаходиться в додатку Г.

У діяльності фермерського господарства важливі необоротні активи – це активи очікувана тривалість використання яких більше одного року (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Необоротні активи фермерського господарства, 2017-2021 рр., тис. грн

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р., %	ФГ конкурент 2021 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2021 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021			
Основні засоби:	4728,5	10764,8	14799,4	17471,5	18512,6	в 3,1 р. б.	22020,0	84,1
первісна вартість	7135,2	14325,3	20114,0	24527,0	25158,0	в 3,5 р. б.	28165	89,3
знос	2406,7	3560,5	5314,6	7055,5	6645,4	в 2,8 р. б.	6145	108,1
Довгострокові біологічні активи	2665,5	2910,2	3290,0	4102,5	3860,5	144,8	4150,6	93,0

Інші необоротні активи	11,6	5,3	1,0	38,2	39,2	в 3,4 р. б.	58,2	67,4
Всього	7405,6	13680,3	18090,4	21612,2	22412,3	в 3,0 р. б.	26228,8	85,4

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, в цілому можемо зробити висновок, що вартість необоротних активів у 2021 р. зростає до 22412,3 грн, що на 15 тис. грн, або в 3 рази більше ніж у 2017 р. Основні засоби становили 18512,6 тис. грн, що на 13784 тис. грн, або у 3,1 рази більше ніж в 2017 р. Довгострокові біологічні активи у 2021 р. склали 3860,5 тис. грн, що на 1195 тис. грн більше ніж у 2017 р.

Оборотні активи фермерського господарства – грошові кошти і їх еквіваленти, які не обмежені у використанні та інші активи, які призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу або протягом не більше дванадцяти місяців із дати балансу. Значну частину оборотних активів на підприємстві складають запаси (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Оборотні активи фермерського господарства, 2017-2021 рр., тис. грн

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р., %	ФГ конкурент 2021 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2021 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021			
Запаси	5850,7	8056,9	10867,3	12300,7	13456,2	в 2,3 р. б.	14513,2	92,7
у т. ч. готова продукція	45,8	25,8	75,7	765	812,0	в 17,7 р. б.	1205,3	67,4
Поточні біологічні активи	173,3	339,0	458,6	433,6	480,3	в 2,8 р. б.	512,6	93,7
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1904,4	1000,8	2919,5	4235,4	4415,6	в 2,3 р. б.	4516,6	97,8
Інша поточна дебіторська заборгованість	2,6	2,1	х	223,4	125,6	в 48,3 р. б.	215,3	58,3
Гроші та їх еквіваленти	301,8	904,1	591,5	211,6	115,6	38,3	123,3	93,8
Витрати майбутніх періодів	х	х	х	1077,4	х	х	х	х

Всього	8232,8	10302,9	14836,9	18482,1	18593,3	в 2,3 р. б.	19881	93,5
Баланс	15638,4	23983,2	32927,3	40094,3	41005,6	в 2,6 р. б.	46109,8	88,9

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, в цілому можна зробити висновок, що в 2021 р. розмір запасів зріс до 13456,6 тис. грн, що на 7605,5 тис. грн, або в 2,3 рази більше ніж у 2017 р. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги зросла до 4415,6 тис. грн, що в 2,3 р. б. ніж в 2017 р. Вартість оборотних активів складала 18593,3 тис. грн, що на 10360,5 тис. грн, або в 2,3 рази більше ніж в 2017 р.

Фінансові результати фермерського господарства наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Фінансові результати діяльності фермерського господарства,
2017-2021 рр., тис. грн**

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р., %	ФГ конкурент 2021 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2021 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021			
Чистий дохід від реалізації продукції	15854,2	19621,4	22753,4	26430,7	23453,5	147,9	25846,3	90,7
Інші операційні доходи	1387,8	1121,8	512,1	x	128,9	9,3	312,5	41,2
Інші доходи (державна підтримка)	x	x	x	640,4	x	x	x	x
Разом доходи	17242,0	20734,2	23085,5	27071,7	23582,4	136,8	26158,8	90,2
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10044,0	12021,4	13121,7	19722	13258,6	132,0	14153,8	93,7
Інші операційні витрати	11,8	142,4	1856,4	493,9	1682,6	в 143 р. б.	2015,6	83,5
Разом витрати	10056,8	12163,8	14978,1	20215,9	14941,2	148,6	16169,4	92,4
Фінансовий результат до оподаткування	7185,2	8579,4	8107,4	6855,2	8512,3	118,5	9155,3	93,0
Чистий прибуток	7185,2	8579,4	8107,4	6855,2	8512,3	118,5	9155,3	93,0
Рівень	71,5	71,4	61,8	34,8	64,2	x	64,7	x

рентабельності, %								
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, в цілому можна зробити висновок, що в 2021 р. рівень рентабельності фермерського господарства хоча і зріс до 64,2 %, але був на 7,3 % менше ніж у 2017 р.

2.2. Особливості інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку фермерського господарства

Власники фермерського господарства будували ферму з нуля, згідно суворих європейських стандартів. Будівництво приміщень було дуже важким і морально й матеріально. Інколи їм навіть здавалося, що це не під силу. Але, люди підтримали їх й у результаті, у них все вдалося.

Ідея про виникнення ферми з'явилася з того періоду як Наталія намагалася знайти якісне молоко та зробити сир і йогурти для дітей. Але знайти чистий та безпечний продукт виявилось дуже складним завданням. Після цього вони з чоловіком вирішили у 2012 р. створити власну молочну ферму. Він мав займався молоком, а вона – переробкою. Досвіду в тваринництві вони не мали взагалі. Відповідно для втілення своєї нової мрії довелося багато навчатися. Чоловік Наталі, закінчив Харківський авіаційний інститут, отримав ступінь MBA і почав навчатися на ветеринара. Наталія мала вищу освіту в сфері економіки, закінчила аспірантуру у ХНЕУ, працювала до цього викладачем та займалася науковою діяльністю, почала шукати інформацію щодо переробки молока та виготовлення сирів.

Місце для реалізації амбітного плану знайшли у селі. Там знаходилося фермерське господарство, а його власник займався виключно вирощуванням сільськогосподарських культур. Наполеглива родина, яка вже мала проект, ризикнула та розпочала будівництво першого корівника (на місці напівзруйнованого тваринницького комплексу), що був відкритий в грудні 2013 р. У травні 2014 р. з'явилася доїльна зала, через три роки ферма розширилася другим корівником і телятником. Пізніше відкрили цех із виробництва молочних продуктів та корисних страв для усієї родини.

Власні інвестиційні витрати сім'ї фермерів на будівництво корівника його обладнання та створення цеху із виробництва молочних продуктів склали близько xxx тис. \$. Інвестиційне забезпечення фермерського господарства наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Інвестиційне забезпечення фермерського господарства, 2017-2021 рр.,
тис. грн**

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р., %	ФГ конкурент 2021 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2021 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021			
Зареєстрований (пайовий) капітал	250,0	250,0	250,0	260,0	270,0	108,0	350,0	77,1
Нерозподілений прибуток	13051,1	21630,5	29737,9	36593,1	37615,3	в 2,9 р. б.	45820,3	82,1
Всього власного капіталу	13301,1	21880,5	29987,9	36853,1	37615,3	в 2,8 р. б.	45820,3	82,1
Короткострокові кредити банків	х	х	1024,5	149,0	80,0	х	250,0	32,0
Поточна кредитна заборгованість за:								
товари, роботи, послуги	679,8	1081,3	1207,6	2261,5	2156,2	в 3,2 р. б.	25816,3	8,4
розрахунками з бюджетом	23,8	210,8	345,2	339,0	315,8	в 13,3 р. б.	412,3	76,6
розрахунками зі страхування	15,4	18	32,5	79,6	81,3	в 5,3 р. б.	78,4	103,7
розрахунками з оплати праці	80,2	99,9	157,5	188,4	201,2	в 2,5 р. б.	158,6	126,9
Доходи майбутніх періодів	х	х	х	6,0	5,0	х	7,0	71,4
Інші поточні зобов'язання	1538,1	692,7	172,1	217,7	220,3	14,3	230,8	95,5
Всього поточних зобов'язань	2337,3	2102,7	2939,4	3241,2	2979,8	127,5	26703,4	11,2
Баланс	15638,4	23983,2	32927,3	40094,3	41005,6	в 2,6 р. б.	46109,8	88,9

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Отже, короткострокові кредити банків склали 1024,5 тис. грн у 2019 р., 149,0 тис. грн у 2020 р. та 80 тис. грн у 2021 р. Кожного року фермерське господарство використовувало власний прибуток як інвестиції для розширеного виробництва. У 2019 р. фермерське господарство отримало інвестиції на відновлення поголів'я на суму 640,4 тис. грн (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Фінансові результати діяльності фермерського господарства,
2017-2021 рр., тис. грн**

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р., %	ФГ конкурент 2021 р.	ФГ до ФГ конкурента, 2021 р., %
	2017	2018	2019	2020	2021			
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	15854,2	19621,4	22753,4	26430,7	23453,5	147,9	25846,3	90,7
Інші операційні доходи	1387,8	1121,8	512,1	x	128,9	9,3	312,5	41,2
Інші доходи (державна підтримка)	x	x	x	640,4	x	x	x	x
Разом доходи	17242,0	20734,2	23085,5	27071,7	23582,4	136,8	26158,8	90,2

Джерело: розраховано автором на основі річних звітів господарства

Для ефективного управління голова фермерського господарства у роботі використовує програму «Dairy Plan» лідера європейського ринку – GEА. Інвестувавши в програму вони змогли автоматично відстежувати стан тварин, контролювати здоров'я їх та щоденні надої молока. Програма вмiє будувати різноманiтнi графiки, а це допомагає обрати правильне рiшення. Також вони використовують цi технологiї для контролю ресурсiв, аналізу статистики i генетики.

Пiдприємцi вкладають iнвестицiї в управління якiстю. Вся продукцiя фермерського господарства постiйно контролюється у лабораторiї на вiдповiднiсть вимогам щодо молока екстра-гатунку (кiлькiсть соматичних клiтин, мiкроорганiзмiв, точки замерзання, пiдтверджується вiдсутнiсть антибиотикiв та мiкотоксинiв, радiонуклiдiв, пестицидiв i токсичних елементiв) i на вiдповiднiсть ДСТУ згiдно якого виготовляється молочно продукцiя. Штатнi ветеринари ретельно стежать за здоров'ям тварин.

Співробітники також постійно намагаються забезпечити кращі умови для всього поголів'я корів та телят. Комплексний підхід дозволяє забезпечити найвищу якість й безпечність молочної продукції для кожного споживача та дає можливість виробляти молоко екстра гатунку. Висока якість продукції підтверджується низкою отриманих сертифікатів й нагород. Власники фермерського господарства відкрили Школу-майстерню кондитерського та крафтового мистецтва. Для приготування солодошів засновники фермерського господарства придбали спеціальне кухонне обладнання:

- піч із місткою духовою шафою;
- тістоміс;
- кухонний комбайн;
- форми для кондитерських виробів;
- підставки для тортів;
- кондитерський мішок з насадками;
- шпателі, ковші, кисті;
- сита та ножі;
- різнокаліберні ємності.

Вартість обладнання складала 1800,0 тис. грн. Сумарні інвестиційні витрати фермерського господарства на відкриття Школи-майстерні кондитерського та крафтового мистецтва складала 3600,0 тис. грн (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Інвестиційні витрати фермерського господарства на відкриття
Школи-майстерні кондитерського та крафтового мистецтва
фермерського господарства та магазинів, 2021 р.**

Стаття витрат	Сума, тис. грн
Ремонт приміщення	1500,0
Обладнання	1800,0
Касовий апарат (2 шт.)	60,0
Реклама (листівки, сайт, реклама в місцевих засобах масової інформації)	240,0
Всього	3600,0
у т. ч. власних коштів	1800,0
кошти USAID	1800,0

Джерело: розраховано автором на основі даних спеціалістів господарства

Отже, у 2021 р. господарство отримало грант USAID AGRO на розширення виробництва сиру і хлібобулочних виробів. Фермери підготували будівлю, провели ремонт та отримали обладнання (так було використано грантові кошти). У грудні в фермерському господарстві почали тестувати обладнання, розробили рецептуру та документацію. Господарство розвивалось і було успішним, проводило екскурсії та майстер-класи по фермі і сироварнях для відвідувачів, зокрема – школярів. Відвідувачі задавали багато запитань про корів та технологію виробництва молока і сиру, тому сімейство Ковалів розробило освітній проект і створило майстер-клас на фермі. 26 лютого 2022 р. мав відбутися майстер-клас для дітей з випічки печива, 12 березня – майстер-клас для сироварів-початківців. Через війну їх було скасовано, але сам процес підготовки дав можливість розвиватися господарству та отримати практичні навички роботи на новому обладнанні. Працівники господарства розвинули вміння випікати хліб.

Фермерського господарства активно працювало над освоєнням виробництва новинок на основі якісного молока власного виробництва, розширило асортимент твердих сирів, цільномолочної продукції, смаколиків і розробило креативний дизайн кожного виробу. Перелік продукції, що продавалася в магазинах фермерського господарства за адресою м. Харків, Олексіївський ярмарок, «Теремок» та с. Хотімля, магазин на молочній фермі наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Перелік продукції, що продавалася в магазинах фермерського господарства, 2021 р.

Назва продукції	Асортимент
Молоко та молочні вироби	Молоко, сметана, вершки, йогурти та інше
Вироби з борошна	Вареники, ватрушки і равлики із натуральним сиром
Сири	Витриманий сир, Сулугуні, Скаморца, Качотта, Рікота і багато інших сирів
Кондитерські вироби	Чізкейки з різноманітним смаком – від фруктового до шоколадного, печиво, запіканки

Джерело: побудовано автором на основі даних спеціалістів господарства

Також фермери проводили екскурсії до ферми і проводили дегустацію продукції для школярів і дорослих. У 2022 р. завдяки підтримці програми USAID із аграрного та сільського розвитку (АГРО), що реалізується компанією Chemonics International, Фермерського господарства змогло розширити весь асортимент солодкими новинками: легкими та ніжними ванільними глазуrowаними сирками, традиційним мурашником із хрусткого пісочного тіста та вершковим кремом на основі масла і вареного згущеного молока. Також, почали виготовляти особливий Хотімлянський сирник, креативні святково-різдвяні, кокосові, імбирно-медові печива й інші солодощі.

Є у асортименті господарства й великий вибір ексклюзивних крафтових сирів, наприклад, зелений сир із соком шпинату й васабі «Весняний подих», дивний сир із чорнилом каракатиці «Гросмейстер», ароматний сир із винною скоринкою «Шепіт монаха», що витримується більше 1,5 року «Хотімлянський» та інші. Для того, щоб привити молодому поколінню любов до тварин, привчити до здорового харчування, продемонструвати повний цикл вироблення молочної продукції, власники фермерського господарства активно проводили екскурсії із дегустацією для всіх бажаючих школярів й дорослих.

В процесі роботи засновниця фермерського господарства Наталія зрозуміла, що важливо бути присутніми й у онлайн-форматі. Тоді їх продукцію мали змогу скуштувати мешканці всіх регіонів України. Після появи ідеї створення інтернет-магазину, було питання як оптимальніше налагодити роботу із клієнтами, приймати онлайн замовлення і отримувати платежі, але з 24 лютого 2022 р. магазин через воєнні дії не працює.

Була ще й проблема, з якою стикаються всі підприємства, що працюють із крафтовою продукцією: голівки сиру формуються вручну на фермі, отже продукт має різну вагу, яка значно ускладнює процес онлайн-оплати купленого товару. У 2021 р. Наталія шукала шляхи вирішення даної проблеми. Вдалим рішенням стало навчання в Школі онлайн комерції, яка

проходила за підтримки Програми USAID із аграрного та сільського розвитку – АГРО у серпні-жовтні 2021 р. У рамках проекту вона отримала важливу та вичерпну інформацію за дві години вебінару «Автоматизація при онлайн торгівлі і налаштування платіжних систем». Фермерське господарство запровадило двохстадійну оплату «Hold-Complete» та запустило власний інтернет-магазин.

Згідно практики діяльності Фермерського господарства можна зробити висновки, що є проблема з інвестиціями – їх отримують в більшості випадків або великі підприємства, або ті хто найбільш приближений до грантодавців. На забезпечення інвестиціями впливає Business Model Canvas (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Business Model Canvas фермерського господарства, 2021 р.

Критерій	Складові
1	2
Key Partners	Теплиця екзотичних фруктів. Фермерські господарства в селі Хотімля. Постачальники обладнання та сервісу. Постачальники ветеринарних препаратів. Краєзнавчий музей Верхнього Салтова. Постачальники ферментів та заквасок для переробки молока
Key Activities	Вирощування ВРХ молочних порід. Вирощування та підготовка кормів. Переробка молока – виготовлення сирів, масла та йогуртів. Громадське харчування – виготовлення кондитерських виробів. Організація дозвілля – екскурсій.
Key Resources	ВРХ. Земля. Приміщення та обладнання. Компетенції – технології утримання ВРХ, вирощування та приготування кормів, переробки молока, виготовлення кондитерських виробів. Маршрут екскурсії.
Value Propositions	Безпечна та якісна сировина – молоко екстра- гатунку. Безпечна, якісна, смачна молочна продукція крафтового рівня. Безпечна, якісна, смачна кондитерська продукція крафтового рівня. Відкрита інформація про місцевого українського виробника
Customer Relationships	Соціальні мережі – #паніюпітер – ком'юніті. Сайт panijupiter.com – програма лояльності
Channels	Телефонний зв'язок. Магазин. Сайт panijupiter.com – онлайн-магазин «Пані Юпітер»

Customer Segments	B2B – молоко та м'ясопереробні підприємства. B2C – населення, що дорошує бичків. B2C – свідомі споживачі, що опіклуються власним здоров'ям та здоров'ям родини. B2B – магазини-посередники, які продають нашу молочну продукцію. B2C – активні діти та дорослі, які прагнуть дізнатися нової інформації про виробництво.
-------------------	--

Продовж. табл. 2.11

1	2
Cost Structure	Зарплата. Податки. Витратні матеріали та обладнання. Комунальні платежі. Автоматизація обліку – комп'ютер, сканер, принтер, програма, мережа інтернет. Організація доставки – транспорт (придбання, оренда).
Revenue Streams	Оплата за молоко – на р/р від юрособи. Оплата за ВРХ – на р/р від юрособи. Оплата за бичків – в касу. Оплата за перегній – на р/р від юрособи та в касу від фізособи. Оплата за молочну та кондитерську продукцію – на р/р від юрособи, через РРО, за допомогою банківського терміналу, на р/р через сайт panijupiter.com – онлайн-магазин «Пані Юпітер».

Джерело: побудовано автором на основі даних спеціалістів господарства

Господарство виграло грант від ЄС та 25 лютого 2022 р. мали проголосити себе демофермою. Демоферма – це засіб для практичного показу сучасних методів ведення сільського господарства, демонстрації інновацій, новітніх продуктів, технологій, техніки, менеджменту, маркетингу в сфері сільського господарства не на господарствах, що спеціально створені, а на вже існуючих фермах, полях, переробних цехах. Але проект не було запущено у зв'язку з військовим вторгнення росії в Україну.

Також організовувалися дорожні екскурсії для відвідування екоферми «Юпітер» у селі з дегустацією молочної продукції та кондитерських виробів. Вхідні квитки на ферму склали 135 грн на особу. У вартість входили: екскурсія корівником, процес автоматичного доїння корів та повний цикл створення сиру, дегустація молочних продуктів: сирників, запіканок, твердого та м'якого сиру, какао із молоком, випічки тощо.

Наразі екскурсії не проводяться. При цьому бойові дії руйнують

фізичні активи підприємств. Рекордне падіння попиту у прифронтовому регіоні завдає руйнівної шкоди бізнесу. Для діяльності бізнесу застосовують твердопаливні котли та електроенергію.

В цілому, власники фермерського господарства постійно намагаються шукати та вкладати інвестиції у бізнес-проект розвитку підприємства.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку Фермерського господарства дав можливість зробити наступні висновки:

1. Засновниками фермерського господарства є: Валерій (внесок – 27000 грн), Наталія (внесок – 135000 грн), Ілля (внесок – 27000 грн), Андрій (внесок – 81000 грн). Кінцеві бенефіціарні власники – Наталія та Андрій. Вищий орган управління: загальні збори засновників, виконавчий – голова (Наталія). Мають у власності 81 об'єкт нерухомості та 46 земельних ділянок в оренді (300 га), працюють 42 особи. В господарстві утримують 600 голів ВРХ, доїння корів в доїльному залі при застосуванні доїльної зали типу «Ялинка».

2. На початку 2022 р. подружжя фермерів успішно управляло молочно-товарною фермою на 300 голштинів (два корівники, телятник, родильне відділення, доцільно-молочний блок) та цехом з виробництва комбікормів, Школою майстерню кондитерського та крафтового мистецтва, цехом з виробництва молока, молочних продуктів та крафтового сиру, навчальним цехом із випічки, десертів й сирних виробів, фермерським магазином у селі, магазином в місті та інтернет-магазином (www.panijupiter.com). У 2021 р. рівень рентабельності фермерського господарства зріс до 64,2 %. У лютому 2022 р. підприємство ввійшло до мережі «демоферм».

3. Власники фермерського господарства будували ферму із нуля за рахунок власних інвестицій, згідно суворих європейських стандартів (витратили близько xxx тис. \$). Короткострокові кредити банків склали 1024,5 тис. грн у 2019 р., 149,0 тис. грн у 2020 р. та 80 тис. грн у 2021 р. Кожного року фермерське господарство використовувало власний прибуток як інвестиції для розширеного виробництва. У 2020 р. фермерське господарство отримало інвестиції на відновлення поголів'я на суму 640,4 тис. грн. У 2021 р. проект USAID профінансував 1800,0 тис. грн на обладнання для відкриття Школи-майстерні кондитерського та крафтового мистецтва та 1800,0 тис. грн фермери вклали власних.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТУ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1. Інвестиційне забезпечення ресурсозберігаючих проектів господарства

Особливого значення при виробництві тваринницької продукції в фермерському господарстві набуває проблема енергозбереження, оскільки більшість джерел енергії, які використовуються для створення нормального мікроклімату є вичерпними, але без них нормальні умови утримання тварин та високу економічну ефективність не можливо забезпечити.

Отже, інвестиції фермерського господарства доцільно вкласти в ресурсозберігаючі проекти. У своїй операційній діяльності фермерське господарство користується твердопаливним котлом та електроенергією. Але у із значним дефіцитом електроенергії пропонуємо фермерському господарству встановити сонячні батареї. Крім покриття власних споживань сонячні станції дадуть можливість фермерам заробляти на продажах електроенергії державі по зеленому тарифу. Станом на 24 лютого 2022 р. ставки на продажу електроенергії по зеленому тарифу становили:

підключення в 2020-2024 роках – 2,75 грн/кВт-год;

підключення в 2025-2029 роках – 2,50 грн/кВт-год.

Активна фаза війни із росією, яка прийшла в Україну із 24 лютого 2022 р. поставила під загрозу подальші виплати по діючим ставкам. Відповідно, національна комісія, яка здійснює державне регулювання в сферах енергетики і комунальних послуг (НКРЕКП), установила «зелені» тарифи на електроенергію, яка буде вироблена із альтернативних джерел на період військового стану в країні.

Виплати згідно Зеленого тарифу під час військового стану будуть здійснюватися, але змінюється модель оплати за продаж згенерованої електроенергії сонячними електростанціями. Ціна проданого 1 кВт тепер

буде у кожній області своя і складатиме у середньому 1,68 грн за 1 кВт електроенергії. Усі виплати по ставкам, що вказані у власників СЕС у договорах будуть виплачені у повному обсязі після 45 днів від завершення військового стану. Під час військового стану будувати сонячні електростанції можна, але договір на продаж електроенергії по умовам Зеленого тарифу можуть лише ті, хто має технічні умови, які отримали до 24 лютого. Усі інші будувати можуть та отримати технічні умови зможуть лише тільки закінчення військового стану в Україні, що й зробить голова фермерського господарства.

Одними із найбільш перспективних або економічно вигідних є проекти енергопостачання, впроваджені із використанням «зеленого» тарифу. Електроенергія купується загальною мережею та оплачується оптовим ринком електроенергії згідно «зеленого» тарифу. Вартість обладнання сонячної електростанції складає 842400, тис. грн (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Орієнтовний розрахунок економічної ефективності проекту з впровадження сонячної електростанції потужністю 30 кВт¹ у фермерському господарстві, 2023 р.

Показники	Сума, грн
Обладнання електростанції (буде придбано у групи компаній Енергосфера місто)	842400,0
Установка електростанції та періодичне обслуговування	44000,0
Додаткова оплата праці інженера з ІТ-технологій	10000,0
Підключення до зеленого тарифу (придбання лічильника та його установка). Між енергопостачальником та фермерським господарством укладеться додаткова угода купівлі-продажу електроенергії	13800,0
Всього витрат	910200,0
Продуктивність фотоелектричної станції потужністю 30 кВт в рік, кВт-год	30000,0
Власне енергоспоживання підприємством за рік, кВт-год.	8333,0
Надлишок електроенергії, переданий в мережу, проданий за «зеленим»тарифом, кВт-год. за рік	21667,0
Показник «зеленого» тарифу, за кВт-год	5,5
Сумарний дохід за рік, грн (119168,5 грн – зелений тариф + 35102,6 грн – економія від власного споживання)	154271,1
Окупність, років	5,9

Примітка:

1. Розрахунок проведений по даних ресурсу європейської спільноти Photovoltaic Geographical Information System (PVGIS-CMSAF).

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

У складі обладнання передбачено: 40 фотоелектричних модулів по 250 Вт, система кріплень, інвертори, супутні комплектуючі й матеріали. Вартість комплекту уточнюється на момент поставки. У розрахунку наведені дані із врахуванням рівня сонячної інсоляції для умов області.

Вимоги щодо місця встановлення сонячних батарей в фермерському господарстві будуть наступними:

- площа даху повинна бути достатня для розміщення сонячних батарей, що мають загальну потужністю до 30 кВт;
- орієнтація поля сонячних батарей на південь, або на схід-захід;
- бажано перпендикулярне попадання сонячного проміння на панель, в літку кут нахилу фотомодулів становить $30-35^{\circ}$, весною та осінню 45° , а взимку рекомендують науковці використовувати кут 70° до горизонту);
- для додаткових вагових навантажень характеристики покрівлі мають бути достатні.
- відсутність будівель, дерев, споруд та інших предметів, що б затіняли сонячні батареї.

Під час аварійних та планових відключень електромереж досить ефективно у сільському господарстві використовувати сонячні панелі із фотоелементом для виробництва електроенергії. Застосування сонячної енергетики у фермерському господарстві це чисте, невичерпне та дешеве джерело альтернативної енергії, є запорукою екологічно чистого майбутнього. Перевагами сонячних електростанцій у Фермерського господарства будуть: безвідмовна робота простих елементів; швидко та просто зводяться завдяки легким конструкціям; безшумна робота; простота експлуатації та обслуговування; немає викидів шкідливих речовин, як під час використання інших джерел енергії. Ця технологія сонячної електростанції є дуже простою – панелі із фотоелементами перетворюють енергію сонця в постійний струм, який силовий генератор змінного струму (інвертор) трансформує на змінний та передає у єдину енергосистему. Напрями, за

якими витрачатиметься електроенергія в фермерському господарстві наведено на рис. 3.1.

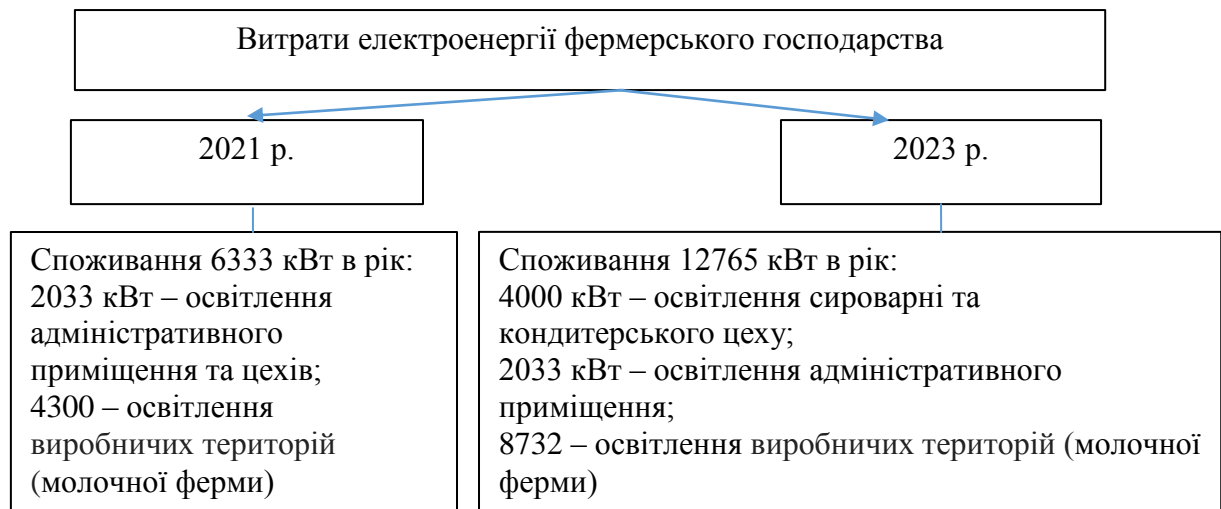

Рис. 3.1. Потреби в електроенергії фермерського господарства, 2021 р., 2023 р.

Джерело: авторська розробка на основі даних спеціалістів господарства

Так як тариф за спожиту електроенергію становитиме 2,75 грн за кВт/год, то економія за рахунок освітлення, враховуючи тільки витрати на освітлення адміністративного приміщення, складатиме 35102,6 грн за один рік. Електропостачальник вартість залишків електроенергії як екологічно безпечну продукцію купуватиме у фермерського господарства за ціною 5,5 грн за 1 кВт.

Гібридна сонячна електростанція дасть можливість забезпечити фермерському господарству автономність у електроенергії навіть на період повної відсутності централізованої мережі і водночас залишить можливість по умовам зеленого тарифу продавати згенеровані надлишки електроенергії.

Також у 2024 р. директору фермерського господарства доцільно перейняти зарубіжний досвід (усі фермерські підприємства Німеччини) та побудувати біогазову установку – це установка, що дає змогу переробляти різні види органічної сировини у енергію в вигляді біогазу та високоефективні органічні добрива, при цьому вона буде розв’язувати низку

екологічних проблем (забруднення водоймищ, ерозія ґрунтів, викиди в атмосферу вуглекислого газу, тощо). Цей проект закладений у стратегічний план господарства і передбачає інвестиції від Федеральної німецької установи з міжнародного співробітництва GIZ. Основні тенденції у розробці і виготовленні зарубіжних біогазових установок включають:

1. Зарубіжні фірми не виготовляють стандартних типологічно розмірних рядів, а розробляють кожному господарству проект біогазового комплексу та виготовляють відповідну елементну базу (енергетичні блоки, метантенки) й збирають біогазові комплекси.

2. Біогазові установки виготовляються комплексними, починаючи із ферментації рідких органічних відходів та закінчуючи виробництвом електроенергії.

3. Для збільшення виробництва біогазу із 1 м³ вихідної маси німецькі фірми спеціально почали вирощувати та доставляти у метантенки подрібнену рослинну масу. Використовують для цього увесь біологічний урожай кукурудзи.

Маючи біогазову установку фермерське господарство зможе безкоштовно повністю забезпечити свої потреби в опаленні та частково забезпечити сільські населені пункти. Тепло отримане під час охолодження теплообмінника силової установки буде використовуватися для обігріву ферм, будинків, цехів, підігріву води для утримання тварин тощо. Зазначимо витрати, що необхідні для будівництва біогазової установки у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Результати техніко-економічного обґрунтування будівництва біогазової установки в фермерському господарстві, 2024 р.

Витрати	Сума, EUR
Інвестиції всього	380000,0
Амортизаційні витрати	25536,0
Обслуговування реактора	9900,0
Обслуговування електрогенератора	2250,0
Оплата праці персоналу	960,0
Витрати на сировину (1,5 EUR за 1 м ³ гною)	16425,0

Всього виробничих витрат	55071,0
--------------------------	---------

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Біогазова установка із користю для оточуючого середовища вирішить проблему утилізації й ефективного використання відходів тваринницьких ферм. Частково отриманий газ будуть перероблятися на теплову електроенергію, а залишок зможуть використовувати для потреб господарства. Все обладнання контролюватиме автоматична система контролю біогазової установки. Для керування потрібно буде лише один робітник на 2 години в день. Він узгоджуватиме процес за допомогою ноутбука та працюватиме на тракторі для подачі біомаси. Для цього буде перекваліфіковано одного із працівників підприємства (він пройде 2-х тижневе навчання, що проведуть представники GIZ організації). Вартість обладнання біогазової установки із ПДВ складає 380000 EUR. До складу установки буде входити основний реактор і теплоелектрогенератор. Наведемо прогнозу прибутковості будівництва біогазової установки у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Економічна ефективність використання біогазової установки в фермерському господарстві, 2024 р.

Вид матеріалу / показник	Вихід на годину	Вихід на рік	Вартість, EUR	Загальна сума, EUR
Біогаз всього, м ³	29	253371	x	x
Біогаз решта, м ³	14	122640	0,12	14717
Електроенергія, кВт	30	262800	0,084	22075
Теплота, кВт	30	262800	0,012	3154
Біодобрива, т	0,20	1719	75	128890
Рідкі біодобрива, м ³	1,03	9022	3,6	32480
Загальна сума				201316
Чистий прибуток				146245
Термін окупності, роки				2,6

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Отже, від експлуатації біогазової установки із реактором бродіння і тепло-електрогенератором на 60 кВт/год чистий прибуток становитиме 146245 EUR. Термін окупності даного виду установки складе 2,6 року. Економічний ефект полягатиме також в незалежності від промислових

хімікатів; суттєвому зниженню виробничих витрат і зменшенні енергоємності агровиробництва. Передбачається, що буде спостерігатися мінімізація негативного впливу на довкілля та запобігатиме деградації земель.

3.2. Інвестиційна підтримка інноваційних проектів фермерського господарства

Не дивлячись на велику кількість проблем, пов'язаних із війною, власники фермерського господарства вірять в краще та мають багато ідей. За рахунок власних інвестицій планують розширення виробництва кондитерських виробів, випічки та активний розвиток інтернет-магазину «Пані Юпітер» (panijupiter.com) в співпраці із іншими крафтовими виробниками, що вже входять до складу боксу SheFarms (Спільнота крафтових майстринь України). Також в планах власників – впровадження CRM-системи (програма для бізнесу Firmao) і чат-боту для автоматичної відповіді на найпоширеніші запитання клієнтів. Програма для бізнесу Firmao включатиме реалізацію наступних проектів (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Програма для бізнесу Firmao для фермерського господарства, 2023 р.

Складові програми	Характеристика
CRM - управління взаємовідносинами із клієнтами	Робота в одному місці із шансами продажу із різних джерел (Розсилка, Cold Calling, Google Ads, FB, Live Chat, Callback). Процеси продажу. Контроль конверсій на кожному етапі воронки продажу.
Виставлення рахунків	Легко виставляються рахунки для клієнтів господарства. Налаштовується зовнішній вигляд рахунків відповідно до потреб клієнта. Друк чи відправка рахунків електронною поштою. Автоматизовано стягнення боргів, виставлення і відправлення рахунків.
ERP - продукція, склади	Цінники продуктів чи послуг господарства. Замовлення створення продуктів із напівпродуктів. Управління складом. Інвентаризація. Складські документи.
Розклади, завдання, проекти	Ведення обліку робочого часу співробітників та субпідрядників. Призначення, впровадження і облік прибутковості завдань та проектів. Діаграми Ганта і Канбан. Розрахунок вартості проектів.
Маркетинг - отримання потенційних клієнтів	Отримання потенційних клієнтів із декількох джерел. Кампанії Cold calling (IP-телефонія). Модуль Livechat і Callback для вебсайту господарства. Потенційні клієнти відвідують вебсайт. Landing Pages інтегрований із модулем шансів продажу. Кампанії електронною поштою. Створення чат-боту

Процеси. Обіг завдань, рахунків, документів	Проектування оптимальних процесів продажів, реалізація завдань і проектів. Обіг документів і рахунків. Автоматизація роботи господарства завдяки легкому визначенню бізнес-правил.
---	--

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Вартість формату Professional для фермерського господарства складатиме в місяць 239 грн, за рік – 2868 грн. Проект буде реалізовано за рахунок власних інвестицій.

Firmao – це програмне забезпечення CRM онлайн. Модульна структура Firmao дає можливість легше адаптуватися до конкретних потреб в порівнянні з конкуруючими програмами (Bitrix24, Pipedrive, Salesforce, Hubspot, Zoho та ін).

Завдяки реалізації програмного забезпечення CRM Firmao, Фермерського господарства зможе створити клієнтську базу даних, що дозволить їм зменшити час на залучення клієнтів та збільшити конверсію на кожному етапі процесів продажу та також ефективно й комплексно обслуговувати постійних клієнтів. Firmao – це система CRM для бізнесу, що допомагає керувати роботою відділу продаж, як із погляду воронки продажів, так й виступає для постійних клієнтів господарства як контакт-центр.

Програму CRM від Firmao розроблено для малого і середнього виробництва. Вона реалізується у компаніях, де потрібен контакт із потенційними чи постійними клієнтами. Програмне забезпечення CRM від Firmao – це найкраща система для підприємств, що планують динамічний розвиток. Впровадження CRM системи фермерського господарства відбудеться легко і швидко, приблизно 1-2 тижні.

Також, сім'я фермерів розробила освітній проект та створила майстер-клас на фермі. 26 лютого 2022 року мав відбутися майстер-клас для дітей та дорослих із випічки печива та здоби, а для сироварів-початківців майстер-клас мав бути 12 березня. Але у зв'язку з початком війни заходи не відбулися, і у 2022 р. не були реалізовані. Фінансування на проект фермерське господарство отримало від USAID. Але Агентство США з міжнародного розвитку виділяє кошти лише на діючі проекти, отже після

завершення воєнного стану можна отримати додаткове фінансування. Тоді фермери планують співпрацювати з Центром зайнятості та навчати безробітне населення азам сироваріння та виробництва випічки.

У рамках освітнього проекту передбачається продовження екскурсій та проведення майстер класів, наприклад різдвяної випічки та житнього хліба, булочок тощо. На майстер класі печуть, розбирають помилки, діляться успіхами. Програма майстер класу «Хліб на заквасці – від першого знайомства до першого шедевру» передбачатиме визначення наступних понять:

переваги бездрожжевого хліба і хліба спеченого власними руками;

поняття закваска і способи її ведення. Кожен учасник отримає закваску із собою та навчиться підтримувати її у активному стані;

інвентар і обладнання для випічки хліба вдома;

все про борошно. Учимося вибирати найкраще;

клієнти пройдуть всі етапи творення хліба «Три насіння» від замісу й до повної готовності. Кожен учасник повернеться додому із хлібом.

у програмі буде розбір найпоширеніші помилки при випічці хлібобулочних виробів;

передбачена дегустація спеченого хліба із закусками, вином й приємним спілкуванням.

Господарство розпочало співпрацю з проектом «Кращі АГРО Практики для мікро-, малих та середніх підприємств». Включення Фермерського господарства до переліку демоферм України дасть можливість поширити досвід господарства і допоможе іншим фермерам знайти власний продукт і шлях активного розвитку.

Підтримка демонстраційних ферм владою – це світова практика. Так як, підтримка розвитку фермерства і дорадництва – це у Міністерстві аграрної політики та продовольства України одне із провідних питань, на яке покладаються великі надії та плани. Харківська влада підтримуватиме демоферми як частину дорадництва. Метою проекту «Українська мережа

демонстраційних ферм» – створення в Україні інституту демонстраційних ферм як елемента системи сільськогосподарського дорадництва, їх інституалізація, мережування в Україні й інтеграція в європейську мережу демоферм як елементів системи передачі знань й інновації.

12 серпня за підтримки Євросоюзу Мінагрополітики запустило єдиний цифровий хаб з метою інвестування в агровиробників – Державний аграрний реєстр. Реєстрація в ньому відкрита для усіх бажаючих. ДАР створено на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції», постанови Кабінету міністрів України №573 від 02.06.2021 «Про функціонування Державного аграрного реєстру».

Протягом 2023 р. Європейський Союз підтримує впровадження Державного аграрного реєстру у Україні. Завдяки технічній і фінансовій допомозі ЄС уряд розробив чітке програмне забезпечення і провів два пілотних впровадження перед загальнонаціональною реалізацією.

Отже, пропонуємо Фермерського господарства подати заявку у Державний аграрний реєстр для програми допомоги малим аграрним виробникам. Загальна сума фінансування в цілому становить понад 1,5 млрд грн, або 50 млн євро. Програма фінансується на основі бюджетної підтримки Європейського Союзу.

Через Державний аграрний реєстр (dar.gov.ua) онлайн відбуватиметься розподіл підтримки. Зареєстровані в ДАР фермерські господарства й інші виробники сільськогосподарської продукції, які відповідатимуть критеріям програми, зможуть одержати безповоротну допомогу у розмірі: 3100 грн на 1 га оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення та не більше 372 тис. грн; 5300 грн на кожную корову, що перебуває у власності отримувачів, та не більше 530 тис. грн.

Сільгоспвиробники матимуть можливість скористатися підтримкою Євросоюзу. Кошти будуть спрямовані на посівну, закупівлю кормів, ремонт

техніки тощо. Міністерство аграрної політики та продовольства створило усі умови для швидкої і безпечної виплати даної допомоги. Процес прийняття рішень простий та прозорий. Наразі Міністерство працює щоб розширити програми підтримки Державного аграрного реєстру, тому закликала усіх сільгоспвиробників реєструватися у системі і слідкувати за оновленнями. Керівник відділу співробітництва Представництва ЄС в Україні зазначив, що згідно їх оцінок, внаслідок загарбницької війни проти України, спровокованої росією наші аграрії втратили велику частину посівів озимих. Дрібні сільгоспвиробники, що є головним джерелом продовольчої безпеки країни і для внутрішнього споживання – основними виробниками продукції, найбільше постраждали. Отже, у рамках останнього пакету бюджетної підтримки, що виділило ЄС Україні, малі фермери зможуть отримати екстренну підтримку у розмірі 50 млн євро. Дана програма підтримки відповідає найкращим європейським практикам, наприклад, поширеному в ЄС механізму виробничих грантів (Production Grant Scheme, PSG).

Подати заявку на участь в програмі можуть фізичні й юридичні особи та фізичні особи-підприємці. Перелік затверджених щодо виплати заявок формуватиметься кожного місяця, отже перші виплати надійдуть фермерам уже в кінці жовтня. Український державний фонд підтримки фермерських господарств відповідає за опрацювання заявок по Програмі і щодо прийняття по них рішень. Рішення щодо надання підтримки приймаються прозоро та відповідно до найкращих європейських практик.

Дія програми поширюється на всю Україну, крім територій, що включені до переліку громад, які розташовані у районі проведення бойових дій, або такі що перебувають у тимчасовій окупації або оточенні, що затверджено Мінреінтеграції. Щоб подати заявку на участь в програмі підтримки, Фермерського господарства має пройти реєстрацію в Державному аграрному реєстрі на платформі dar.gov.ua, перевірити всі офіційні дані про себе та свою діяльність, що автоматично підвантажуються із державних ресурсів, додати інформацію щодо своєї діяльності, заповнити форму заявки онлайн і підписати її електронним цифровим ключем. Перебіг опрацювання

заявки буде відображатися у електронному кабінеті фермера у режимі реального часу. Детальніше умови програми висвітлені у Порядку, що затверджено Кабінетом Міністрів України. Також для фермерського господарства доцільно купити обладнання для лінії переробки сироватки.

Склад обладнання наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Склад обладнання для лінії переробки сироватки для фермерського господарства, 2025 р.

Склад обладнання	Характеристика
Пастеризаційно-охолоджувальна установка	Призначена для термічної обробки вершків від 500 л/год до 5 000 л/год
Пастеризаційна установка вершків при виробництві вершкового масла	Призначена для термічної обробки вершків при виробництві вершкового масла способом перетворення високо жирних вершків від 500 л/год до 2500 л/год
Флокулятор	Призначений для промислового виробництва сиру «Рікотта» з сироватки
Установка для відокремлення казеїнових частинок сирного пилу ВСП-30	Призначена для очищення сироватки від казеїнових частинок і сирного пилу
Сироватковідокремлювач	Призначений для відокремлення сироватки під час виробництва кисломолочного сиру
Установка для часткового соління сирного зерна у потоці	Призначена для часткового соління сирного зерна в потоці із метою скорочення часу соління сирів і збереження якості сироватки з метою подальшої переробки

Джерело: авторська розробка на основі даних мережі інтернет

Вартість обладнання складає 550,0 тис. грн. Його голова фермерського господарства планує придбати в ТОВ «Дубнотех». Згідно постанови Кабінету Міністрів України № 130 від 1 березня 2017 р. компанія ТОВ «Дубнотех» ввійшла до переліку виробників технологічного обладнання для переробки молока, 25 % вартості техніки компенсується за рахунок коштів державного бюджету. Отже, фермерське господарство використає 412,5 тис. грн власних інвестиції (75,0 %) та 137,5 тис. грн залучених (25,0 %). Плановий період окупності проекту – 3,5 роки. Для отримання державної підтримки Фермерського господарства потрібно відкрити рахунок у державному банку (Ощадбанк, Приватбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк). Здійснити оплату, подати заявку та супровідні документи; копію платіжного доручення; Акт

приймання-передачі обладнання. Державний банк надає Мінагрополітики інформацію про суми коштів, які підлягають частковій компенсації. Мінагрополітики на підставі реєстру перераховуватиме кошти державному банку, що передаватиме їх на поточні рахунки сільськогосподарському товаровиробнику.

Наведемо сукупне інвестиційне забезпечення бізнес-проекту розвитку Фермерського господарства в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Інвестиційне забезпечення бізнес-проекту фермерського господарства, 2023-2027 рр.

Назва проекту	Сума інвестицій, грн	Власні чи залучені
Подання заявки у Державний аграрний реєстр для програми допомоги малим аграрним виробникам	372000,0	Залучені (проекти ЄС)
Придбання обладнання для лінії переробки сироватки в компанії ТОВ «Дубнотех»	550000,0	Власні та залучені (державні)
Придбання гібридної сонячної електростанції потужністю 30 кВт	910200,0	Власні
Будівництва біогазової установки	15200000,0	Власні та залучені (проект GIZ)
Розширення виробництва кондитерських виробів, випічки та активний розвиток інтернет-магазину «Пані Юпітер». Проведення майстер-класів. Співпраця із Центром зайнятості, навчання населення	520000,0	Власні та залучені (проект USAD)
Впровадження CRM системи управління взаємовідносинами із клієнтами (тариф Professional)	2868,0	Власні
Реалізація проектів демоферми	220000,0	Залучені (проект USAD)
Всього	17775068,0	х

Джерело: авторська розробка

Отже, в цілому, загальна сума інвестицій, що будуть вкладені в мультипроект розвитку складає 17,8 млн грн. Будуть вкладені власні кошти та залучені інвестори – держава, проект GIZ і USAD. Планова прибутковість фермерського господарства після реалізації проектів наведена на рис. 3.2.

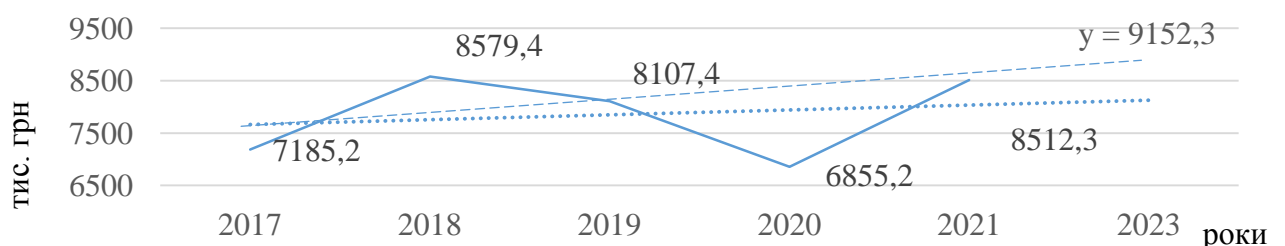

Рис. 3.2. Прибутковість фермерського господарства за оптимістичним та песимістичним сценарієм, 2017-2023 рр.

Джерело: авторська розробка

Отже, в цілому за рахунок вкладених інвестицій прибутковість фермерського господарства у 2023 р. зросте до 9152,3 тис. грн.

Висновки до розділу 3

Удосконалення інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку фермерського господарства у 2023 р. передбачає:

1. Під час аварійних та планових відключень електромереж доцільно використовувати гібридні сонячні панелі із фотоелементом для виробництва електроенергії. Вартість обладнання з установкою складатиме 910,2 тис. грн. Надлишок електроенергії активно реалізуватиметься за тарифами «зеленої» політики електропостачальнику.

2. Пропонуємо підприємству побудувати біогазову установку. Вона дає змогу переробляти різні види органічної сировини у енергію в вигляді біогазу та високоефективні органічні добрива, при цьому вона буде розв'язувати низку екологічних проблем (забруднення водоймищ, ерозія ґрунтів, викиди в атмосферу вуглекислого газу, тощо). Цей проект передбачає інвестиції в сумі 180,0 тис. євро від Федеральної німецької установи з міжнародного співробітництва GIZ та 200,0 тис. євро власних коштів.

3. Включення фермерського господарства до переліку демоферм України дозволить поширити досвід господарства. За рахунок власних та залучених інвестицій планують розширення виробництва кондитерських виробів, випічки та активний розвиток інтернет-магазину «Пані Юпітер» (panijupiter.com) в співпраці із іншими крафтовими виробниками. Придбання обладнання для лінії переробки сироватки в компанії ТОВ «Дубнотех» на суму 550,0 тис. грн передбачається за рахунок власних коштів (75,0 %) та залучених (25,0 %). Впровадження CRM системи управління взаємовідносинами із клієнтами (тариф Professional) становитиме в рік 2868,0 грн власних інвестицій.

4. Пропонуємо Фермерського господарства подати заявку у Державний аграрний реєстр для програми допомоги аграрним виробникам. Сума фінансування бюджетної підтримки ЄС для господарства складе 372,0 тис. грн і буде використано для випрошування кормів. В цілому за рахунок

вкладених інвестицій прибутковість господарства у 2023 р. зросте до 9152,3 тис. грн

ВИСНОВКИ

Аналіз інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єкту підприємницької діяльності дав можливість сформулювати наступні висновки:

1. Інвестиції бувають зовнішні та внутрішні. Фермерські господарства створюються за рахунок сімейного бюджету. Зовнішні інвестори в більшості випадків вкладають кошти вже на етапах розвитку після повної та якісної процедури due diligence, аналізу впровадження інноваційних технологій в підприємстві. Воєнна агресія проти України очолила перелік чинників, які негативно вплинули на інвестиційний клімат, корупція опинилася на другому місці опинилася, на третьому виявилася слаба судова система.

2. У 2013 р. сім'я Наталії та Андрія заснувала фермерське господарство на базі діючого збиткового суб'єкта господарювання. Чоловік відповідав за ферму, а Наталія – за переробку продукції. Основний КВЕД: 01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід. Господарство має у власності 81 об'єкт нерухомості та 46 земельних ділянок в оренді (300 га), кількість найманих працівників складає 42 особи. Статутний капітал фермерського господарства складає 270000,0 грн. В господарстві утримують 600 голів ВРХ, з них 300 голів дійного поголів'я породи «голштин». Доїння корів проходить в доїльному залі з застосуванням групових станків типу «Ялинка». Господарство є партнером Асоціації виробників молока з Харківщини. Фермерське господарство знаходяться на 4 групі оподаткування і є платником ПДВ. У 2021 р. рівень рентабельності фермерського господарства складав 64,2 %.

3. Подружжя успішно вклало інвестиції в молочно-товарну ферму на 300 голштинів (два корівники, телятник, родильне відділення, доцільно-молочний блок) та цех із виробництва комбікормів, цех з виробництва

молока, Школу майстерню кондитерського та крафтового мистецтва, молочних продуктів та сиру, навчальний цех із випічки, десертів й сирних виробів, фермерський магазин у селі й у місті та інтернет-магазином (www.panijupiter.com). У лютому 2022 р. підприємство ввійшло до мережі «демоферм».

4. Власники фермерського господарства будували ферму з нуля за рахунок власних інвестицій, згідно суворих європейських стандартів (витратили близько xxx тис. \$). Короткострокові кредити банків склали 1024,5 тис. грн у 2019 р., 149,0 тис. грн у 2020 р. та 80 тис. грн у 2021 р. Кожного року фермерське господарство використовувало власний прибуток як інвестиції для розширеного виробництва. Фермери вклали 1800,0 тис. грн коштів на обладнання для відкриття сироварні і Школи-майстерні кондитерського та крафтового мистецтва. У 2020 р. фермерське господарство отримало інвестиції на відновлення поголів'я нас суму 640,4 тис. грн в рамках державної програми підтримки сільськогосподарських товаровиробників. У 2021 р. господарство отримало грант USAID AGRO в розмірі 1800,0 тис. грн на розширення виробництва сиру і хлібобулочних виробів.

5. Підприємці вкладають інвестиції і в управління якістю. Вся продукція фермерського господарства постійно контролюється у лабораторії на відповідність вимогам щодо молока екстра-гатунку. Для ефективного управління у роботі використовують програму «Dairy Plan», запровадили двохстадійну оплату «Hold-Complete».

6. Вдалим рішенням стало навчання Наталії у Школі онлайн комерції, яка проходила за підтримки Програми USAID із аграрного та сільського розвитку – АГРО у серпні-жовтні 2021 р.

Удосконалення інвестиційного забезпечення бізнес-проєкту розвитку фермерського господарства у 2023-2027 рр. передбачає:

1. Під час аварійних та планових відключень електромереж доцільно використовувати гібридні сонячні панелі із фотоелементом для виробництва електроенергії. Вартість обладнання з установкою складатиме 910,2 тис. грн.

Надлишок електроенергії активно реалізуватиметься за тарифами «зеленої» політики енергопостачальнику.

2. Пропонуємо підприємству побудувати біогазову установку. Вона дає змогу переробляти різні види органічної сировини у енергію в вигляді біогазу та вискоєфективні органічні добрива, при цьому вона буде розв'язувати низку екологічних проблем (забруднення водоймищ, ерозія ґрунтів, викиди в атмосферу вуглекислого газу, тощо). Цей проект передбачає інвестиції в сумі 180,0 тис. євро від Федеральної німецької установи з міжнародного співробітництва GIZ та 200,0 тис. євро власних інвестицій.

3. Включення фермерського господарства до переліку демоферм України дозволить можливість поширити досвід господарства та допоможе іншим фермерам активно розвиватися. Місцева влада підтримуватиме демоферми як складову дорадництва.

4. За рахунок власних та залучених інвестицій планують розширення виробництва кондитерських виробів, випічки та активний розвиток інтернет-магазину «Пані Юпітер» (panijupiter.com) в співпраці із іншими крафтовими виробниками, що вже входять до складу боксу SheFarms (Спільнота крафтових майстринь України), проводитимуться екскурсії та майстер класи. Придбання обладнання для лінії переробки сироватки в компанії ТОВ «Дубнотех» на суму 550,0 тис. грн передбачається за рахунок власних коштів (75,0 %) та залучених (25,0 %). Впровадження CRM системи управління взаємовідносинами із клієнтами (тариф Professional) становитиме в рік 2868,0 грн власних інвестицій.

5. Доцільно налагодити співпрацю з Центром зайнятості та навчати безробітне населення азам сироваріння та виробництва випічки. Інвестиції в розмірі 520,0 тис. грн фермерське господарство отримає від проекту USAID.

6. Пропонуємо фермерському господарству подати заявку у Державний аграрний реєстр для програми допомоги аграрним виробникам. Сума фінансування бюджетної підтримки ЄС для господарства складе 372,0 тис. грн і буде використано для випрошування кормів.

7. Отже, в цілому за рахунок вкладених інвестицій прибутковість

бізнес-проекту розвитку фермерського господарства у 2023 р. зросте до 9152,3 тис. грн. Господарство працює прозоро, сплачує вчасно всі податки, нараховує заробітну плату, отже має всі можливості отримати безповоротні кошти підтримки від інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація саперів України. URL: <https://www.uda.org.ua/> (дата звернення: 15.10.2022).
2. Бакаєв Л. О. Математичні методи моделювання інвестиційної діяльності. Кількісні методи в управлінні інвестиціями : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2000. 142 с.
3. Бакаєв Л. О. Кількісні методи в управлінні інвестиціями: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 151 с.
4. Безп'ята І. В. Інвестиційне забезпечення аграрного сектора економіки: монографія. Миколаїв : МНАУ, 2016. 337 с.
5. Бланк І. А. Основи інвестиційного менеджменту. В 2-х том. К.: Єльга, 2001. Т. 1 563 с.
6. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: учеб. курс. К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. 448 с.
7. Бланк И. А. Управление в предприятиях. К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. 420 с.
8. Бланк И. А. Управление инвестициями предприятия. К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. 480 с.
9. Бондарчук О. К. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/> (дата звернення: 11.08.2022).
10. Онищенко В. Необоротні активи підприємства. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/8147-neoborotn-aktivi-pdprimstva> (дата звернення: 10.09.2022).
11. Вітлінський, В. В., Маханець О. М., Маханець, Л. Л. Еконофізичні підходи до визначення обсягу інвестицій з урахуванням ступеня політичного ризику. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/92498> (дата звернення: 05.08.2022).

12. Вітлінський В. В., Макаренко В. О. Модель вибору інвестиційного проекту. *Фінанси України*. 2002. № 4. С. 63-68.
13. Вовк В. М., Паславська І. М. *Інвестування : навч. посібник*. Дрогобич: Коло, 2011. 465 с.
14. Герасименко О. В., Карпінський Б. А. *Фінансово-інвестиційний словник*. Львів: Магнолія Плюс, 2005. 304 с.
15. Демоферми: побачити – значить повірити. Пропозиція – Головний журнал з питань агробізнесу. URL: <https://propozitsiya.com/ua/demofermi-robachiti-znachit-poviriti> (дата звернення: 03.04.2022).
16. Держкомстат України. Офіційний веб-сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 02.08.2022).
17. Екоферма «Пані Юпітер». Хотомля. URL: <https://www.navigator-ukraina.com.ua/grupповуе-tury/tury-po-kharkovskoj-oblasti-otdykh-na-prirode/tour/2320-saltovskaya-kultura-verkhnij-saltov.html> (дата звернення: 10.08.2022).
18. Зелений сир та «Шепіт монаха»: чим дивує крафтова сироварня на Харківщині. URL: <https://www.seeds.org.ua/zelenij-sir-ta-shepit-monaha-chim-divuye-kraftova-sirovarnya-na-xarkivshhini/> (дата звернення: 10.07.2022).
19. Зелений тариф. Зміни на період воєнного часу. URL: <https://solarsystem.com.ua/green-tariff-2022/> (дата звернення: 10.10.2022).
20. Земельний кодекс України: Закон України № 2768-III від 25.10.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2768-14> (дата звернення: 08.09.2022).
21. Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможності агропромислових формувань: монографія / Н. П. Резнік, А. М. Слободяник, В. О. Котляров. Київ : ДП Вид. дім Персонал, 2018. 344 с.
22. Інвестиційний менеджмент / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко та ін.; за заг. ред. В.М. Гриньової. Х.: ВД ІНЖЕК, 2004. 368 с.
23. Інвестиційний менеджмент : опорний конспект лекцій / Укладачі: доц., к.т.н. Сухомлин Л.В., доц., к.е.н. Сакур Л. М.; для студентів

спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» освітнього ступеня «Магістр». Кременчук: КрНУ, 2018. 145 с.

24. Інвестиції під сиренами. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/podiiia/item/25075-investytsii-pid-syrenamy.html> (дата звернення: 05.04.2022).

25. Інвестиції. Вікіпедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 11.03.2022).

26. Інтернет-магазин Фермерського господарства. URL: www.panijupiter.com (дата звернення: 15.10.2022).

27. Карпов В. А. Планування та аналіз підприємницьких проєктів. Одеса: ОНЕУ, 2014. 243 с.

28. Каталог програм державної допомоги фермерам 2022. URL: <https://uhbdp.org/prohramy-pidtrymky-ahrosektoru> (дата звернення: 10.09.2022).

29. Малі агровиробники можуть отримати допомогу через ДАР. URL: <https://minagro.gov.ua/news/mali-agrovirobniki-mozhut-otrimati-dopomogu-cherez-dar> (дата звернення: 20.09.2022).

30. Названо обсяг інвестицій для заснування фермерського господарства в Україні. URL: <https://agronews.ua/news/nazvano-obsiah-investytsiy-dlia-zasnuvannia-fermers-koho-hospodarstva-v-ukraini/> (дата звернення: 10.11.2022).

31. Нове обличчя українського підприємництва. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/> (дата звернення: 20.10.2022).

32. Обладнання для лінії переробки сироватки. URL: <https://dubnotech.com.ua/equipment/obladnannya-dlya-liniyi-pererobky-syrovatky/> (дата звернення: 10.08.2022).

33. Папп В. Оптимізація розподілу інвестиційних ресурсів та вибір ефективних інвестиційних проєктів. Регіональна економіка. 2004. № 2. С. 246-255.

34. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-XII від

18.09.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 03.05.2022).

35. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України № 1807-IV від 17.06.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1807-15> (дата звернення: 05.08.2022).

36. Про фермерське господарство: Закон України № 973 від 19.06.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 01.11.2022).

37. Про те, як урятувати українське село, змусивши українців закохатися в професію фермера. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2016/11/21/611747/> (дата звернення: 05.08.2022).

38. Проблеми та перспективи інвестиційного забезпечення українських підприємств за євроінтеграційних умов. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-3-nomer-1-2021/problemu-ta-perspektyvu-investyciynogo-zabezpechennya> (дата звернення: 05.12.2022).

39. Світлична А. В., Яснолоб І. О., Бондаренко Я. І. Основи інвестиційного забезпечення бізнес-проекту розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Цифрова економіка та економічна безпека. 2022. № 2 (02).

40. Світлична А. В., Бондаренко Я. І. «Окремі аспекти створення фермерського господарства в умовах воєнного стану». Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 9 грудня 2022 р.

41. Світлична А. В., Бондаренко Я. І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства. Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 вересня 2022 р.). Одеса, 2022. 596 с. С. 511-513.

42. Сімейний кодекс України: Закон України № 2947-III від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 15.09.2022).

43. Спільнота крафтових майстринь України. URL: <https://www.facebook.com/SHE.FARMS.ukrainian.food.valley> (дата звернення: 05.11.2022).

44. Стефанович Є. А. Інвестиційні проекти та джерела їх фінансування. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 20. С. 8-12. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2010/4.pdf (дата звернення: 10.10.2022).

45. Туріянська М. М. Інвестиційні джерела: монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2004. 317 с.

46. Татаренко Н. О., Поручник А. М. Теорії інвестицій. К.: КНЕУ, 2000. 159 с.

47. Тересада А. А. Управління інвестиційним процесом. К. : Вид. «Лібра», 2002. 472 с.

48. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. URL: www.uaib.com.ua (дата звернення: 05.04.2022).

49. Українські фермери отримають 1,5 млрд грн допомоги від ЄС. URL: <https://www.cci.zp.ua/ukrayinski-fermery-otrymayut-15-mlrd-grn-dopomogy-vid-yes/> (дата звернення: 03.07.2022).

50. Федоренко В. Г. Шляхи підвищення інвестиційної діяльності в Україні : монографія. К. : Аспект-Поліграф, 2003. 724 с.

51. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент: навч. посіб. 2-ге вид., доп. К.: МАУП, 2001. 280с.

52. Фермер 2.0 – це освітньо-консалтинговий продукт. URL: <https://growex.academy/farmer2-0?fbclid=IwAR0b3cOrCgwvpIyYamw42dGk8sODIQ14sYMKhCJdurj7j2uJlhAyL8gL14w> (дата звернення: 01.04.2022).

53. Фермер 2.0. Освітньо-консалтингова програма. URL: <https://growex.academy/farmer2-0> (дата звернення: 05.04.2022).

54. Фермерство. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/fermerstvo-i-kooperaciya/fermerstvo-ta-kooperaciya> (дата звернення: 10.10.2022).
55. Фудбудуємо майбутнє. Проєкт підтримки гастропідприємців. URL: <https://grants.foodprosvita.com.ua/> (дата звернення: 10.05.2022).
56. Шелудько В.М. Фінансовий ринок : навч. посіб. К.: Знання. Прес, 2002. 536 с.
57. Щукін Б. М. Аналіз інвестиційних проєктів: конспект лекцій. К.: МАУП, 2002. 128 с.
58. Як відкрити кондитерську? URL: <https://uacredity.com/yak-vidkriti-konditersku/> (дата звернення: 10.10.2021).
59. Як зареєструвати підприємство або підприємницьку діяльність. URL: <http://firstconsulting.com.ua/resources/putivnyk-pidpryiemtsia/124-ukrainian/putivnyk-pidpryiemtsia/biznes-z-nulia> (дата звернення: 03.10.2022).
60. Ukraine dairy farm struggles under invasion while providing food to its community. Асоціація виробників молока. URL: <https://www.facebook.com/UkrainianDairyAssociation/photos/a.836510489792561/4665951190181786/?type=3> (дата звернення: 15.05.2022).

ДОДАТКИ